

WYROK W STRASBURGU TO NIE KONIEC!

Raport na temat wykonywania wyroków
Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Wydanie drugie

WYROK W STRASBURGU TO NIE KONIEC!

Raport na temat wykonywania wyroków
Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Wydanie drugie

Warszawa, listopad 2019 r.

Wydawca

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
ul. Zgoda 11
00-018 Warszawa

Redakcja naukowa

dr Piotr Kładoczny
dr Katarzyna Wiśniewska

Autorzy

Jacek Biatas – rozdział VII d
Dominika Bychawska-Siniarska – rozdziały II, III, VIII
dr Barbara Grabowska-Moroz – rozdział IV
Jarosław Jagura – rozdział VII a, b, c
Adam Klepczyński – rozdział V c, VI a, VII e
dr Piotr Kładoczny – wstęp
dr Marcin Szwed – rozdział V a, VI b, c, VII f
dr Katarzyna Wiśniewska – rozdział V b
Marcin Wolny – V b

Projekt graficzny i skład

Marta Borucka

Ikony wykorzystane w grafice, s. 13:

Freepik / www.flaticon.com

Wydanie II uaktualnione
Warszawa, listopad 2019 r.
ISBN: 978-83-62245-85-7

Helsińska Fundacja Praw Człowieka

Helsińska Fundacja Praw Człowieka (HFPC) jest utworzoną w 1989 r. przez członków Komitetu Helsińskiego w Polsce organizacją pozarządową, której misją jest rozwijanie standardów i kultury praw człowieka w Polsce i poza jej granicami. Od 2007 r. HFPC ma status konsultacyjny przy Radzie Społeczno-Gospodarczej ONZ (ECOSOC). HFPC promuje rozwój praw człowieka poprzez działania edukacyjne, programy prawne, a także współuczestnictwo w opracowywaniu międzynarodowych projektów badawczych.

W HFPC działa **Program Spraw Precedensowych**, w ramach którego Helsińska Fundacja Praw Człowieka przystępuje do strategicznie ważnych postępowań sądowych i administracyjnych lub je rozpoczyna. Szczególną uwagę w działalności Programu zwracają międzynarodowe organy ochrony praw człowieka. Poprzez swoje uczestnictwo w tych postępowaniach Program dąży do uzyskania przetomowych wyroków, zmieniających praktykę lub przepisy prawne w konkretnych kwestiach prawnych budzących poważne wątpliwości z punktu widzenia ochrony praw człowieka.

Ponadto HFPC jest członkiem założycielem międzynarodowej organizacji pozarządowej, **European Implementation Network** (dalej: EIN), której celem jest promowanie zaangażowania organizacji pozarządowych w proces wykonywania wyroków na szczeblu strasburskim¹. Organizacja została powołana w 2017 r. i ma siedzibę w Strasburgu. EIN organizuje regularnie szkolenia dla organizacji pozarządowych i adwokatów z procedur wykonywania wyroków przed Komitetem Ministrów. W ramach EIN powstał pierwszy podręcznik, który w sposób kompleksowy omawia zakres możliwego zaangażowania organizacji pozarządowych w proces wykonywania wyroków, jak również wskazuje, co powinno się znajdować w stanowiskach opracowywanych przez organizacje pozarządowe na podstawie artykułu 9 Regulaminu². HFPC jest członkiem zarządu EIN.

---

¹ Strona domowa organizacji: <http://www.einnetwork.org/>.

² Podręcznik dostępny jest na: <https://static1.squarespace.com/static/55815c4fe4b077ee5306577f/1/5b9a2d1dc2241bodf20e3e54/1536830763149/Handbook-EIN-Web-FINAL-compress.pdf>.

Spis treści

Helsińska Fundacja Praw Człowieka	3
Streszczenie	7
I. Wstęp	9
II. Wstęp o instytucjonalnym systemie wykonywania wyroków w Polsce	11
III. Wykonanie wyroków ETPC przed Komitetem Ministrów	13
IV. Wykonanie wyroków stwierdzających naruszenie zakazu tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karaniania	14
Wyrok ETPC z dnia 24 lipca 2014 r. w sprawie <i>Al Nashiri przeciwko Polsce i Abu Zubaydah przeciwko Polsce</i> , skargi nr 28761/11, 7511/13.....	14
1. Linia czasu.....	14
2. Opis sprawy	15
3. Wyrok ETPC	15
4. Działania podjęte przez władze krajowe.....	15
5. Rekomendacje HFPC.....	16
V. Wykonanie wyroków stwierdzających naruszenie prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego	17
A. Wyrok ETPC z dnia 16 października 2012 r. w sprawie <i>Kędzior przeciwko Polsce</i>, skarga 45026/07	17
1. Linia czasu.....	17
2. Opis sprawy	18
3. Wyrok ETPC	19
4. Działania podjęte przez władze krajowe.....	19
B. Wyrok ETPC z dnia 30 czerwca 2015 r. w sprawie <i>Grabowski przeciwko Polsce</i>, skarga nr 57722/12	20
1. Linia czasu.....	20
2. Opis sprawy	21
3. Wyrok ETPC	21
4. Działania podjęte na gruncie krajowym.....	22
5. Rekomendacje HFPC.....	23
C. Wyrok ETPC z dnia 18 października 2018 r. w sprawie <i>Burza przeciwko Polsce</i>, skarga nr 15333/16	23
1. Linia czasu:.....	23
2. Opis sprawy	24
3. Opis wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	24
4. Działania podjęte przez władze krajowe.....	25
5. Rekomendacje HFPC:.....	26

VI. Wykonanie wyroków stwierdzających naruszenie prawa do rzetelnego postępowania sądowego	28
A. Wyrok ETPC z dnia 7 lipca 2015 r. w sprawie <i>Rutkowski i inni przeciwko Polsce</i> , skarga nr 72287/10, 13927/11 i 46187/11	28
1. Linia czasu.....	28
2. Opisy spraw objętych wyrokiem	30
3. Wyrok ETPC	31
4. Działania podjęte przez władze krajowe.....	31
5. Rekomendacje HFPC.....	32
B. Wyrok ETPC z dnia 1 lutego 2005 r. w sprawie <i>Beller przeciwko Polsce</i> , skarga nr 51837/99	33
1. Linia czasu.....	33
2. Opis sprawy	34
3. Wyrok ETPC	34
4. Działania podjęte przez władze krajowe.....	34
C. Wyrok ETPC z dnia 11 października 2018 r. w sprawie <i>Parol przeciwko Polsce</i> , skarga nr 65379/13 oraz wyrok ETPC z dnia 28 marca 2019 r. w sprawie <i>Adamkowski przeciwko Polsce</i> , skarga nr 57814/12.....	35
1. Linia czasu.....	35
2. Opis spraw	36
3. Wyroki ETPC	36
4. Wykonanie wyroków.....	37
5. Rekomendacje HFPC.....	37
VII. Wykonanie wyroków stwierdzających naruszenie prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego	38
A. Wyrok ETPC z dnia 20 marca 2007 r. w sprawie <i>Tysiąc przeciwko Polsce</i> , skarga nr 5410/03.....	38
1. Linia czasu.....	38
2. Opis sprawy	39
3. Wyrok ETPC	39
B. Wyrok ETPC z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie <i>R. R. przeciwko Polsce</i> , skarga nr 27617/04	40
1. Linia czasu	40
2. Opis sprawy	41
3. Wyrok ETPC	41
C. Wyrok ETPC z dnia 30 października 2013 r. w sprawie <i>P. i S. przeciwko Polsce</i> , skarga nr 57375/08.....	41
1. Linia czasu	41
2. Opis sprawy	42
3. Wyrok ETPC	43
Działania podjęte przez władze krajowe.....	43
Ocena wykonania wyroków i rekomendacje HFPC.....	44

D. Wyrok ETPC z dnia 10 kwietnia 2018 r. w sprawie <i>Bistieva i inni przeciwko Polsce</i>, skarga nr 75157/14	45
1. Linia czasu	45
2. Opis sprawy	46
3. Wyrok ETPC	46
4. Działania podjęte przez władze krajowe	47
5. Odpowiedź HFPC na stanowisko rządu i rekomendacje HFPC	47
6. Rekomendacje HFPC	47
7. Odpowiedź rządu na rekomendacje HFPC	48
E. Wyrok ETPC z dnia 15 września 2015 r. w sprawie <i>Milka przeciwko Polsce</i>, skarga nr 14322/12 oraz wyrok ETPC z dnia 1 czerwca 2017 r. w sprawie <i>Dejneq przeciwko Polsce</i>, skarga nr 9635/13	48
1. Linia czasu:	48
2. Opisy spraw oraz wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	49
3. Działania podjęte przez władze krajowe	50
4. Rekomendacje HFPC:	51
F. Wyrok ETPC z dnia 20 września 2018 r. w sprawie <i>Solska i Rybicka przeciwko Polsce</i>, skargi nr 30491/17 i 31083/17	51
1. Linia czasu	51
2. Opis sprawy	52
3. Wyrok ETPC	52
4. Działania polskich władz	53
5. Rekomendacje HFPC	53
VIII. Wykonanie wyroków stwierdzających naruszenie wolności słowa	54
Wyrok ETPC z dnia 5 lipca 2011 r. w sprawie <i>Wizerkaniuk przeciwko Polsce</i>, skarga nr 18990/05	54
1. Linia czasu	54
2. Opis sprawy	55
3. Wyrok ETPC	56
4. Działania podjęte przez władze krajowe	57
5. Rekomendacje HFPC	57

Streszczenie

- ▶ Wyroki strasburskiego Trybunału odgrywają szczególną rolę w budowaniu standardów ochrony praw człowieka w Europie.
- ▶ Do końca 2018 r. ETPC wydał 1166 wyroków przeciwko Polsce, a w 978 stwierdził naruszenie przez Polskę Konwencji.
- ▶ Wydanie wyroku w konkretnej sprawie nie stanowi jednak zakończenia procesu, którego celem jest doprowadzenie do zgodności prawa i działania władz krajowych z Europejską Konwencją Praw Człowieka.
- ▶ Wiele orzeczeń Trybunału, które zapadły w sprawach polskich, wymusza lub wymusiło na władzach krajowych zmiany prawa lub zmianę praktyki orzeczniczej.
- ▶ Nadzór nad wykonywaniem wyroków sprawuje Komitet Ministrów Rady Europy, który cztery razy w roku organizuje specjalne sesje, na których omawiane są postępy państw Rady Europy w implementacji strasburskiego orzecznictwa.
- ▶ Łącznie Komitet Ministrów nadzorował wykonanie orzeczeń w 1681 sprawach przeciwko Polsce, z których 1587 zostało już uznane za wykonane.
- ▶ Aktualnie Komitet sprawuje nadzór nad wykonaniem orzeczeń Trybunału w 92 polskich sprawach.
- ▶ Często proces wprowadzania zmian legislacyjnych w następstwie wyroku Trybunału jest długotrwały i trwa nawet ponad pięć lat.
- ▶ Aktualnie przed Komitetem Ministrów Rady Europy jest też sprawa *Beller przeciwko Polsce* dotycząca przewlekłości postępowania administracyjnego, w której wyrok zapadł 14 lat temu i wciąż nie może on być uznany za wykonany.
- ▶ Przykładem wpływu wyroku ETPC na system prawa krajowego jest nowelizacja ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, która weszła w życie w dniu 1 stycznia 2018 r. Na jej mocy doszło do zmiany przepisów regulujących procedurę umieszczania osób z zaburzeniami psychicznymi w domach pomocy społecznej oraz zasady przedłużania pobytu w nich. Tym samym, ustawa w pełni wykonała standardy wynikające z wyroku ETPC w sprawie *Kędzior przeciwko Polsce*, który zapadł w październiku 2012 r.
- ▶ Szczególną rolę w postępowaniu przed Komitetem odgrywają organizacje pozarządowe, które mają prawo składać swoje obserwacje na temat zmian wprowadzanych na poziomie krajowym.
- ▶ W sprawach polskich najbardziej aktywna w postępowaniu przed Komitetem jest Helsińska Fundacja Praw Człowieka oraz Naczelna Rada Adwokacka.

- ▶ W ostatnim czasie społeczeństwo obywatelskie aktywnie zabiera głos w sprawie wykonania wyroku w sprawie *P. i S. przeciwko Polsce*, która dotyczyła zapewnienia efektywnego dostępu do legalnej aborcji w przypadku, gdy do zapłodnienia doszło wskutek czynu zabronionego.
- ▶ Wciąż Komitet Ministrów Rady Europy uznaje za niewykonane wiele wyroków przeciwko Polsce, które dotyczą ważnych aspektów ochrony praw człowieka, tj. wolności osobistej, zakazu tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, wolności słowa czy też prawa do rzetelnego postępowania sądowego.
- ▶ Zasadne jest wzmocnienie w Polsce na poziomie instytucjonalnym procesu wykonywania wyroków ETPC. W ocenie Fundacji pełna implementacja wyroków jest utrudniona przez brak odpowiedniego instytucjonalnego podmiotu zajmującego się tą problematyką, jakim była Podkomisja Stała ds. Wykonywania Wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.
- ▶ Pozytywnym przykładem zaangażowania parlamentu w proces wykonywania wyroków jest senacki projekt nowelizacji ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, który powstał w odpowiedzi na petycję HFPC dotyczącą implementacji wyroku *Grabowski przeciwko Polsce*. Niestety projekt nie został przyjęty przez Sejm.

I. Wstęp

W 2018 r. minęło 25 lat obowiązywania w Polsce Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności zwanej też Europejską Konwencją Praw Człowieka (EKPC). Ponad ćwierć wieku orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPC) w sprawach polskich w sposób oczywisty skłania do refleksji i podsumowań. W czasie tych ponad 25 lat skarga do Trybunału przestała być ewenementem, a możliwość jej składania na stałe wpisała się nie tylko w system prawny, ale też w świadomość obywateli. Popularności tej drogi prawnej dowodzą przede wszystkim liczba wpływających do Trybunału skarg oraz orzeczeń ETPC w sprawach polskich. Z jednej strony wypada się cieszyć z wykorzystywania tego środka prawnego, bo świadczy ono o przyswojeniu sobie przez polskie społeczeństwo systemu wartości Rady Europy określonego w Konwencji i Protokołach Dodatkowych. Z drugiej, wszakże, strony liczba wyroków w sprawach polskich daje do myślenia. Zwłaszcza wtedy, gdy Trybunał stale wskazuje na potwierdzanie się zarzutów dotyczących takich samych, lub bardzo zbliżonych, stanów faktycznych naruszających ciągle te same przepisy Konwencji. Z takimi sytuacjami mieliśmy/mamy do czynienia w okresie tych 26 lat m.in. przy nadużywaniu stosowania tymczasowego aresztowania (art. 5), przewlekłości postępowań (art. 6) czy przemocy ze strony Policji (art. 3).

Wydaje się oczywiste, że skoro państwo podpisało i ratyfikowało Konwencję, to nie tylko zadeklarowało (w dobrej wierze) chęć przestrzegania określonego w EKPC systemu wartości, ale także poddało się jurysdykcji Trybunału, a to znaczy zobowiązało się do wykonywania orzeczonych przez ETPC wyroków. Pozornie Polska jako strona Konwencji nie ma z tym kłopotów – płaci w terminie zadośćuczynienia ofiarom naruszeń. Jednak wykonanie wyroku nie można utożsamiać jedynie z uznaniem faktu naruszenia i wypłatą zadośćuczynienia jednostce. Prawidłowe wykonanie orzeczenia Trybunału, oprócz oczywistej i koniecznej rekompensaty za naruszenie, polega również, a może z punktu widzenia społecznego, przede wszystkim, na doprowadzeniu przez państwo swojego prawa do takiego stanu, który będzie zgodny ze standardami Konwencji. Samo tylko wypłacanie zadośćuczynień, jakkolwiek niezmiernie ważne, nie zmieni litery prawa ani praktyki jego stosowania. Żeby to uzyskać konieczna jest analiza uzasadnienia wyroku i chęć wyciągnięcia wynikających z niego wniosków na przyszłość. Państwo uznając jurysdykcję ETPC wyraża tym samym zgodę na implementację strasburskiego orzecznictwa do swojego ustawodawstwa oraz na okresowe badanie jego stanu przez Komitet Ministrów Rady Europy prowadzone w celu uzyskania poprawy infrastruktury prawnej w zakresie praw człowieka w danym państwie. Wskazać trzeba, że wielokrotnie orzeczenia ETPC, które zapadały w sprawach polskich, powodowały korzystne dla obywateli zmiany prawa lub zmianę praktyki orzeczniczej.

Polskie doświadczenia w zakresie wykonywania wyroków ETPC wskazują na ambiwalentne podejście do tej materii przez władze krajowe. Niektóre problemy poruszane przez orzecznictwo Trybunału mają więcej „szczęścia” i są rozwiązywane w „rozsądnym terminie”, inne mniej i czekają całymi latami. Wynika to przede wszystkim z materii zagadnienia. Bywają np. sprawy, w których zdziwienie budzi fakt, że władze same nie zauważyły jaskrawej niezgodności ustawodawstwa krajowego ze standardem strasburskim, i konieczna była do tego aż interwencja Trybunału (np. Grabowski przeciwko Polsce). Rozstrzygnięcia ETPC nie budzą wtedy kontrowersji i dość łatwo jest implementować ten standard do polskiego prawa.

Problem pojawia się wtedy, gdy mimo zapadłego wyroku (a nawet wielu wyroków) ETPC Polska przez wiele lat nie zmienia swojego prawa w danej materii zgodnie z sugestiami Trybunału. Wynika to zapewne z wielu przyczyn. Po pierwsze winna tu może być inercja systemu prawnego charakteryzującego się niechęcią wobec zmian (rutyna działania organów państwa). Swoje znaczenie może mieć też powolność procesu legislacyjnego, zwłaszcza wtedy, gdy władze państwowe nie zgadzają się merytorycznie lub aksjologicznie z orzeczeniami Trybunału w danej kwestii (a tak się zdarza, co wynika z natury problematyki praw człowieka), a tym bardziej, jeśli zmiana legislacyjna miałaby pociągać za sobą konsekwencje finansowe. Wreszcie istotne są też względy ambicjonalne. Władze państwowe nie bardzo lubią ugiąć się pod presją organów międzynarodowych (choćby jak najbardziej sprzyjających Polsce), zwłaszcza jeżeli mogą wskazać inne kraje, w których, ich zdaniem, sytuacja jest jeszcze gorsza. Ponadto, usuwanie przyczyn naruszeń praw człowieka gwarantowanych Konwencją i Protokołami Dodatkowymi wymaga czasami nie tylko prostej nowelizacji prawa, ale poważnych reform strukturalnych, co dodatkowo zniechęca władze państwowe do przeprowadzania jakichkolwiek zmian.

Rozumiejąc wszelkie trudności, jakie napotykają władze krajowe na drodze implementacji orzecznictwa strasburskiego, podkreślić jednak trzeba raz jeszcze, że zgadzając się na jurysdykcję ETPC każde państwo zobowiązało się do wykonywania wszystkich wyroków Trybunału, a zatem nie może ograniczać się ono jedynie do tych, które są, z różnych powodów, łatwe do wykonania, a przechodzić do porządku dziennego nad tymi, których wykonanie wymaga pokonania trudniejszych barier. Taka praktyka musiałaby być uznana za wybitnie arbitralną i niedającą się pogodzić tak z literą, jak i duchem Konwencji³. Co więcej byłaby ona niebezpieczna dla przestrzegania w Polsce podstawowych praw i wolności człowieka, bo przyzwałaby na wybiórcze przestrzeganie naszych praw w zależności od aktualnego zapotrzebowania władz. W interesie nas samych, obywateli Polski, leży zatem zwiększenie nacisku społecznego na władze państwowe i skuteczne upominanie się o respektowanie naszych wolności, a co za tym idzie – rzetelne wykonywanie wyroków ETPC.

---

3 Z preambuły EKPC: „potwierdzając swoją głęboką wiarę w te podstawowe wolności, które są fundamentem sprawiedliwości i pokoju na świecie i których zachowanie opiera się głównie z jednej strony na rzeczywistocie demokratycznym ustroju politycznym, a z drugiej – na jednolitym pojmowaniu i wspólnym poszanowaniu praw człowieka, do których się one odwołują”.

II. Wstęp o instytucjonalnym systemie wykonywania wyroków w Polsce

---

Odpowiedzialność za wykonywanie wyroków ETPC w Polsce leży w gestii Pełnomocnika Ministra Spraw Zagranicznych do spraw Postępowań przed ETPC (dalej: Pełnomocnik)⁴. W zakresie odpowiedzialności Pełnomocnika znajduje się opracowywanie planów działania, a w razie ich realizacji raportów z podjętych działań. Dokumenty te są przedstawiane Komitetowi Rady Ministrów Rady Europy. Plan działania stanowi wykaz prac jakie należy podjąć w celu wykonania środków generalnych, należą do nich m.in. zmiany legislacyjne czy też zmiany w praktyce poszczególnych organów władzy. Raporty z działań, przedkładane są gdy władze uznają, że plan działań został zrealizowany, a wyrok należy uznać za wykonany. Na podstawie raportu rządu, Komitet Ministrów decyduje o zamknięciu sprawy, lub zobowiązuje państwo do wykonania dodatkowych działań. W ramach prac na wykonaniem poszczególnych założeń, Pełnomocnik współpracuje z odpowiednimi resortami.

Z działań podejmowanych przez Pełnomocnika, od 2012 r. opracowywane są roczne raporty, podsumowujące działania związane z wykonaniem⁵. Jak wynika z raportu za rok 2017 r., Pełnomocnik przedstawił Komitetowi Ministrów 26 planów działania oraz raportów z wykonania wyroków, jak również 5 listów zawierających krótsze informacje na temat realizacji środków indywidualnych bądź generalnych w sprawie⁶.

Współpraca pomiędzy poszczególnymi ministerstwami a Pełnomocnikiem została przewidziana w Programie działań rządu na rzecz wykonywania wyroków ETPC z 2007 r⁷. W ramach programu został powołany Międzyresortowy Zespół, pracujący wspólnie nad wykonaniem wyroków. HFPC uczestniczy, wraz z innymi przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego, w corocznych spotkaniach poświęconych wykonywaniu wyroków. Spotkania stanowią okazję do bezpośredniej rozmowy przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego z organami władzy na temat wykonania poszczególnych orzeczeń.

Równie ważna dla wzajemnej współpracy przy wykonywaniu orzeczeń, jest możliwość udziału HFPC w posiedzeniu Senackiej Komisji Praworzędności i Petycji, gdy tematem posiedzenia jest sprawozdanie roczne z prac rządu nad wykonywaniem wyroków.

---

4 Na podstawie par. 2 ust. 1 pkt 4 Zarządzenia nr 73 Prezesa Rady Ministrów z dnia 19 lipca 2007 r. w sprawie utworzenia Zespołu do spraw Europejskiego Trybunatu Praw Człowieka.

5 Raporty dostępne są na: <https://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/wykonywanie-wyrokow-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/>.

6 Informacje podane na stronie 4 raportu dostępnego na stronie: <https://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/wykonywanie-wyrokow-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/>.

7 Program dostępny jest na: <https://msz.gov.pl/resource/f8d245b2-1a5f-4e9c-9e37-85b9d15ca613>JCR>.

Warto podkreślić, iż z inicjatywy HFPC, dnia 5 lutego 2014 r., na posiedzeniu wspólnym Komisji sprawiedliwości i praw człowieka oraz Komisji spraw zagranicznych Sejmu RP zdecydowano o powołaniu stałej podkomisji ds. wykonywania przez Polskę wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Mandat podkomisji obejmował szczegółowe rozpatrywanie informacji Rady Ministrów na temat stanu wykonywania przez Polskę wyroków ETPC, monitorowanie wyroków Trybunału, które zostały wydane w sprawach przeciwko Polsce i przygotowanie projektów dezyderatów lub opinii Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka oraz Komisji Spraw Zagranicznych w sprawie realizacji przez Radę Ministrów obowiązku wykonania przez Polskę wyroków ETPC. Był to element generalnego trendu promowanego przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, mającego na celu zwiększenia zaangażowania parlamentów krajowych oraz zacieśniania współpracy pomiędzy poszczególnymi aktorami odpowiedzialnymi za wdrażanie wyroków⁸. Polska była jednym z pierwszych państw Rady Europy, które powołało tego typu podkomisję. Niestety podkomisja przestała funkcjonować pod koniec 2015 r. Pomimo apeli HFPC⁹ czy RPO¹⁰ nie została powołana na nowo. Brak powołania nowego składu podkomisji stanowi krok w tył w zakresie instytucjonalnego wykonania wyroków ETPC.

---

8 Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy: Resolution 1823 (2011), National parliaments: guarantors of human rights in Europe, dostępne na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=18011&lang=en>.

9 Apel HFPC dostępny jest na: http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2016/02/HFPC_wystapienie_17022016_sejm.pdf.

10 Wystąpienie RPO dostępne jest na: <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/do-przewodniczącego-sejmowej-komisji-sprawiedliwosci-i-praw-czlowieka-ws-powolania-podkomisji-ds>.

III. Wykonanie wyroków ETPC przed Komitetem Ministrów

Organizacje pozarządowe mają możliwość występowania do Komitetu Ministrów ze stanowiskami odnośnie stanu wykonania poszczególnych wyroków. Możliwość taką gwarantuje artykuł 9 § 3 Regulaminu postępowania przed Komitetem Ministrów (dalej: Regulamin)¹¹. Z reguły, stanowiska takie są przedstawiane w odniesieniu do planów działania lub raportów zamykających sprawę przedstawianych przez rząd. HFPC regularnie korzysta z możliwości składania stanowisk w sprawach na podstawie artykułu 9 Regulaminu. Przykłady interwencji HFPC zostaną przedstawione w dalszej części raportu. Celem stanowisk jest poinformowanie Komitetu Ministrów (Departamentu Rady Europy do spraw wykonywania wyroków ETPC) o stanie wykonania określonego orzeczenia. Stanowią również okazję do wskazania kierunków oraz konkretnych działań jakie władze powinny podjąć w celu wykonania wyroku. Jak podkreśla sam Departament Rady Europy do spraw wykonywania wyroków ETPC, interwencje organizacji pozarządowych stanowią ważne źródło wiedzy, często przeciwważące stanowiska przedstawiane w dokumentach rządowych.

Proces wykonywania wyroków przed Komitetem Ministrów Rady Europy

11 Regulamin dostępny jest na stronie: <https://rm.coe.int/16806eebfo>.

IV. Wykonanie wyroków stwierdzających naruszenie zakazu tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania

ARTYKUŁ 3 Zakaz tortur

Nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

Wyrok ETPC z dnia 24 lipca 2014 r. w sprawie *Al Nashiri przeciwko Polsce i Abu Zubaydah przeciwko Polsce*, skargi nr 28761/11, 7511/13

1. Linia czasu

1

Okres, którego dotyczyła skarga: 2002-2003, po 2008 r.

2

Złożenie skargi do ETPC: 6 maja 2011 r.

3

Komunikacja sprawy Rządowi RP: 10 lipca 2012 r.

4

Wyrok ETPC¹²: 24 lipca 2014 r.

5

Plan działania przedstawiony przez Rząd RP¹³: 13 sierpnia 2015 r.

6

Daty uaktualnionych planów działań:

› 17 listopada 2015 r.¹⁴

› 19 lutego 2016 r.¹⁵

12 <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-146044>

13 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016804aca10

14 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016804b2220

15 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805ac909

- › 13 maja 2016 r.¹⁶
- › 20 października 2016 r.¹⁷
- › 23 marca 2017 r.¹⁸
- › 28 września 2017 r.¹⁹
- › 21 czerwca 2018 r.²⁰

2. Opis sprawy

Wyroki w sprawach Al Nashiri i Abu Zubaydah dotyczą istnienia na terenie Polski tajnego ośrodka, w którym przetrzymywane miały być osoby zatrzymane (m.in. na terenie Afganistanu) przez siły USA oraz państw koalicyjnych. Miały być one przetrzymywane na terenie tego ośrodka bez decyzji sądu oraz być poddawane takim sposobom przesłuchania, które naruszały zakaz poniżającego i niehumanitarnego traktowania oraz zakaz tortur. Następnie zostały przewiezione do tajnych ośrodków na terenie innych państw współpracujących z USA. Obecnie obaj Skarżący przebywają w więzieniu w bazie wojskowej Guantanamo. Od 2008 r. prowadzone jest postępowanie karne w tej sprawie, które w dalszym ciągu nie doprowadziło do ustalenia osób odpowiedzialnych za istnienie w Polsce tajnego ośrodka CIA.

3. Wyrok ETPC

Europejski Trybunał Praw Człowieka w 2014 r. wydał dwa orzeczenia przeciwko Polsce w sprawie istnienia w Polsce tajnego ośrodka CIA, w których przebywać miały osoby podejrzewane o działalność terrorystyczną. Trybunał orzekł o naruszeniu art. 3 Konwencji – zarówno w wymiarze materialnym jak i proceduralnym. Orzekł również o naruszeniu wolności osobistej i prawa do rzetelnego postępowania, poprzez narażenie skarżących na rażące naruszenie prawa do sprawiedliwego postępowania sądowego. W odniesieniu do Al Nashiriego orzeczono również o naruszeniu art. 2 Konwencji w związku z narażeniem go na realne ryzyko orzeczenia wobec niego kary śmierci.

4. Działania podjęte przez władze krajowe

Skarżącym wyplacono zadośćuczynienia orzeczone przez ETPC. Kwota zasądzona na rzecz Abu Zubaydah została umieszczona w depozycie sądowym, z uwagi na fakt, że Abu Zubaydah figuruje na liście osób podejrzewanych o terroryzm (w oparciu o rezolucję ONZ z 2001 r.). W ramach prowadzonego postępowania karnego kierowano wnioski o pomoc

16 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680650b7f

17 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016806b18e4

18 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016807018e1

19 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168075c164

20 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808b64ee

prawną do innych państw. Większość z nich pozostała bez odpowiedzi. W ostatnim planie działań wskazano na opinię biegłych z zakresu prawa międzynarodowego, która została dołączona do akt postępowania. Poza tym rząd informuje o regularnym dostępie pełnomocników pokrzywdzonych do akt postępowania w tej sprawie. Według *action plan* z maja 2018 r. śledztwo zostało przedłużone do sierpnia 2018 r. Z informacji uzyskanych z Prokuratury Regionalnej w Krakowie wynika, że w sprawie jedna osoba ma status podejrzanego. Część materiałów została wyłączona do osobnego postępowania, które umorzono ze względu na przedawnienie. Media donosiły, że postępowanie dotyczyło zaniechania ówczesnego Prokuratora Generalnego w zakresie wszczęcia odpowiedniego postępowania przygotowawczego²¹.

Po wyrokach ETPC, próbowano uzyskać gwarancje dyplomatyczne od USA w sprawie nieorzeczenia kary śmierci w stosunku do Al Nashiri'ego, jednak administracja USA wyraźnie odmówiła ich udzielenia.

Abu Zubaydah przebywa w Guantanamo, mimo iż nadal nie postawiono mu żadnych zarzutów.

Nie podjęto żadnych działań o charakterze generalnym (np. zmiana prawa), które służyłyby przeciwdziałaniu podobnym naruszeniom w przyszłości.

Prokuratura nie informuje na bieżąco opinii publicznej na temat przebiegu postępowania karnego w sprawie więźni CIA.

5. Rekomendacje HFPC

- ▶ Przeprowadzenie skutecznego śledztwa, które doprowadzi do ustalenia najważniejszych informacji związanych z istnieniem tajnego ośrodka CIA na terenie Polski oraz ustalenie osób odpowiedzialnych za jego istnienie.
- ▶ Wykonanie wyroków ETPC wymaga również uzyskania skutecznych gwarancji dyplomatycznych dla skarżących, w szczególności, że nie zostanie orzeczona kara śmierci.
- ▶ Prokuratura powinna regularnie i na bieżąco informować opinię publiczną o przebiegu postępowania karnego w sprawie więźnia CIA.
- ▶ Na poziomie generalnym niezbędnym wydaje się również zapewnienie skutecznej kontroli nad niejawną działalnością służb specjalnych w Polsce.

---

²¹ <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/tajne-wiezienia-cia-w-polsce-pierwszy-umorzony-watek,637940.html>

V. Wykonanie wyroków stwierdzających naruszenie prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego

ARTYKUŁ 5

Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego

1. Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być pozbawiony wolności, z wyjątkiem następujących przypadków i w trybie ustalonym przez prawo.

A. Wyrok ETPC z dnia 16 października 2012 r. w sprawie *Kędzior przeciwko Polsce*, skarga 45026/07

1. Linia czasu

- 1 Okres, którego dotyczyła skarga: **od 11 lutego 2002 r.** (umieszczenie skarżącego w DPS) **do 16 października 2012 r.** (data wydania wyroku).
- 2 Złożenie skargi do ETPC: **4 października 2007 r.**
- 3 Komunikacja sprawy Rządowi RP: **7 maja 2009 r.**
- 4 Wyrok ETPC²²: **16 października 2012 r.**
- 5 Data planów działania przedstawionego przez Rząd RP:
  - › **8 lipca 2014 r.**²³
  - › **2 grudnia 2015 r.**²⁴
  - › **21 czerwca 2016 r.**²⁵
  - › **17 marca 2017 r.**²⁶

22 <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-113722>

23 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168063cc58

24 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016804a1c7a

25 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680686cc5

26 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016807012e0

6

Daty decyzji Komitetu Ministrów Rady Europy:

- › **8-10 marca 2016 r.**²⁷: wezwanie do przedstawienia planowanych działań legislacyjnych zmierzających do wykonania wyroku;
- › **7 czerwca 2017 r.**²⁸: ponowne wezwanie
- › **7 czerwca 2018 r.**²⁹: zamknięcie wykonania wyroku

7

Daty raportów Rządu RP z podjętych działań: **27 marca 2018 r.**³⁰, **24 maja 2018 r.**³¹

8

Data ustawy wprowadzającej wymagane zmiany:

- › opinia HFPC: **2 listopada 2016 r.**³²;
- › ogłoszenie ustawy: **27 grudnia 2017 r.**;
- › wejście w życie ustawy: **1 stycznia 2018 r.**

2. Opis sprawy

W 2001 r. Stanisław Kędzior został całkowicie ubezwłasnowolniony. Już po wydaniu przez sąd postanowienia w tym zakresie, brat S. Kędziora, działając jako jego opiekun prawny, zwrócił się do domu pomocy społecznej w Rudzie Różanieckiej z wnioskiem o przyjęcie S. Kędziora. W dniu 8 lutego 2002 r. dyrektor Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Lubaczowie wydała decyzję o skierowaniu S. Kędziora do DPS w Rudzie Różanieckiej, zgodnie z wnioskiem jego opiekuna. Opiekun nie występował do sądu opiekuńczego o zgodę na umieszczenie S. Kędziora w DPS. W lutym 2002 r. S. Kędzior został umieszczony w DPS. Mężczyzna od samego początku opowiadał się przeciwko takiemu rozwiązaniu, jednak jego pisma protestacyjne kierowane do sądu nie odnosiły skutku – prezes sądu odpowiadał, że umieszczenie go w DPS odbyło się w zgodzie z prawem.

Od 2002 r. S. Kędzior wielokrotnie próbował na drodze sądowej uzyskać uchylene postanowienia o ubezwłasnowolnieniu. Początkowo jednak było to niemożliwe z uwagi na treść Kodeksu postępowania cywilnego i brak zdolności do czynności procesowych S. Kędziora, a w późniejszym okresie, po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 marca 2007 r.³³ i nowelizacji art. 559 k.p.c., sądy oddalały jego wnioski. W toku postępowania prowadzonego w 2009 r. biegli zwrócili sądowi uwagę, że z uwagi na stan zdrowia skarżącego, informowanie go o postanowieniach zapadających w jego sprawie jest całkowicie bezcelowe. Sąd postanowił zaprzestać wysyłania pism do skarżącego i ustanowił kuratora mającego zastępować go przed sądem.

W tym stanie faktycznym S. Kędzior złożył, w 2007 r., skargę do ETPC.

27 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c1e57

28 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680721dec

29 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808b0357

30 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680797131

31 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808ae938

32 <http://www.hfpr.pl/opinia-hfpc-w-sprawie-nowelizacji-ustawy-o-ochronie-zdrowia-psychoznego/>

33 Sygn. K 28/05.

W 2012 r., jeszcze przed wydaniem wyroku przez ETPC, S. Kędzior został przeniesiony do DPS w Sońnicy. Opiekun prawny S. Kędziora uzyskał zgodę sądu opiekuńczego na przeniesienie brata do nowego ośrodka.

3. Wyrok ETPC

ETPC wydał wyrok w sprawie S. Kędziora w dniu 16 października 2012 r., stwierdzając naruszenie art. 5 ust. 1, art. 5 ust. 4 i 6 ust. 1 EKPC.

W zakresie naruszenia art. 5 ust. 1 EKPC Trybunał zauważył, że polskie prawo nie zawierało żadnych gwarancji proceduralnych dla osób całkowicie ubezwłasnowolnionych przymusowo umieszczonych w DPS. W szczególności, nie przewidywało ono żadnych okresowych badań stanu zdrowia psychicznego pacjentów. Dopiero w 2009 r., po 7 latach od umieszczenia w DPS, S. Kędzior został powtórnie przebadany przez psychiatrę.

Naruszony został także art. 5 ust. 4 Konwencji, stosownie do którego każdy, kto został pozbawiony wolności ma prawo odwołania się do sądu w celu bezzwłocznego ustalenia legalności pozbawienia wolności i zarządzenia zwolnienia, jeżeli pozbawienie wolności jest niezgodne z prawem. Prawo polskie nie przewidywało ani automatycznej, okresowej kontroli sądowej w takich przypadkach, ani nie zezwalało osobom całkowicie ubezwłasnowolnionym na skuteczne domaganie się takiej kontroli. ETPC jasno wskazał, że w tym zakresie polskie ustawodawstwo zawiera ewidentne braki.

Wreszcie, ostatni z naruszonych przez Polskę przepisów, art. 6 EKPC, odnosił się tylko do okresu przed 2009 r., podczas którego skarżący nie mógł wszcząć postępowania w przedmiocie uchylenia postanowienia o ubezwłasnowolnieniu (do 2007 r. dlatego, że nie pozwalał na to Kodeks postępowania cywilnego, a później z uwagi na postawę sądów, które z przyczyn formalnych odrzucały wnioski S. Kędziora).

4. Działania podjęte przez władze krajowe

W dniu 1 stycznia 2018 r. weszła w życie ustawa z dnia 24 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zdrowia psychicznego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2017 poz. 2439). Dokonała ona nowelizacji przepisów regulujących procedurę umieszczania osób z zaburzeniami psychicznymi w domach pomocy społecznej oraz zasady przedłużania pobytu w nich.

Zgodnie z nowymi przepisami, przedstawiciele ustawowi, chcący umieścić swoich podopiecznych (osoby ubezwłasnowolnione lub małoletnie) w DPS, muszą uzyskać zezwolenie sądu opiekuńczego. Jeżeli przyjęcie do DPS dotyczyć ma osoby małoletniej powyżej 16 roku życia lub osoby pełnoletniej całkowicie ubezwłasnowolnionej, zdolnej do wyrażenia zgody, konieczne jest także uzyskanie zgody tej osoby. W przypadku sprzecznych oświadczeń przedstawiciela ustawowego i podopiecznego, o przyjęciu do DPS rozstrzyga sąd opiekuńczy.

Ustawa stanowi także, że osoba umieszczona w DPS podlega okresowym badaniom stanu zdrowia psychicznego pod kątem zasadności dalszego pobytu w zakładzie. Badania te należy przeprowadzać nie rzadziej niż co 6 miesięcy.

Nowelizacja przyznała także osobom umieszczonym w DPS środki ochrony prawnej. Z wnioskiem do sądu o zmianę orzeczenia o przyjęciu do DPS może zwrócić się także osoba ubezwłasnowolniona. Jeżeli zaś podstawą prawną pobytu w DPS nie było orzeczenie sądu, osoba umieszczona (oraz inne podmioty wskazane w ustawie) mogą zwrócić się do sądu opiekuńczego z wnioskiem o zniesienie obowiązku przebywania w DPS.

Tym samym, ustawa w pełni wykonała standardy wynikające z wyroku ETPC w sprawie *Kędzior przeciwko Polsce*. Ponadto, wprowadziła ona wiele innych, istotnych usprawnień w zakresie procedury umieszczania osób w szpitalach psychiatrycznych i DPS (m.in. obowiązek wyznaczenia przez sąd pełnomocnika z urzędu dla osoby, której postępowanie dotyczy, uregulowanie procedury przenoszenia między różnymi DPS).

B. Wyrok ETPC z dnia 30 czerwca 2015 r. w sprawie *Grabowski przeciwko Polsce*, skarga nr 57722/12

1. Linia czasu

1

Wszczęcie postępowania wyjaśniającego w sprawie Skarżącego: **7 maja 2012 r.**

2

Złożenie skargi do ETPC: **31 sierpnia 2012 r.**

3

Komunikacja sprawy Rządowi RP: **30 stycznia 2013 r.**

4

Wyrok ETPC³⁴: **30 czerwca 2015 r.**

5

Daty planów działania przedstawionych przez Rząd RP:

- > **24 czerwca 2016 r.**³⁵
- > **18 października 2016 r.**³⁶
- > **18 grudnia 2017 r.**³⁷

6

Daty dodatkowych stanowisk Rządu RP:

- > **21 grudnia 2018 r.**³⁸
- > **16 października 2019 r.**³⁹

34 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155716>

35 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680685002

36 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016806ae11c

37 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680776634

38 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680905d6f

39 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680983c81

7

Daty decyzji Komitetu Ministrów:

- › 6-8 grudnia 2016 r.⁴⁰
- › 15 marca 2018 r.⁴¹

8

Petycja HFPC do Senatu⁴²: 19 kwietnia 2017 r.

9

Data wystąpienia HFPC do Komitetu Ministrów⁴³: 7 lutego 2019 r.

10

Stan postępowania przed Komitetem Ministrów: procedura szczególnego nadzoru

2. Opis sprawy

Skarżący został zatrzymany w związku z podejrzeniem popełnienia trzech rozbojów oraz usiłowania rozboju z użyciem niebezpiecznego narzędzia. Początkowo został umieszczony w policyjnej izbie dziecka. W dniu 7 maja 2012 r. sąd rejonowy wszczął postępowanie wyjaśniające w celu ustalenia, czy nieletni popełnił zarzucane mu czyny. W tym samym dniu sąd postanowił o umieszczeniu Skarżącego na okres trzech miesięcy w schronisku dla nieletnich. Postępowanie poprawcze w niniejszej sprawie zostało wszczęte dnia 27 lipca 2012 roku. Dnia 9 sierpnia 2012 r. petnomocnik nieletniego wniósł o natychmiastowe zwolnienie swojego klienta w związku z upływem terminu, na który orzeczono środek. Wskazał, że trzymiesięczny okres, upłynął w dniu 7 sierpnia 2012 r. i w sprawie nie zapadło postanowienie o jego przedłużeniu. 9 sierpnia 2012 r. Sąd oddalił wniosek petnomocnika o zwolnienie skarżącego ze schroniska. Pismem z dnia 16 sierpnia 2012 r. Sąd poinformował petnomocnika, że po wszczęciu postępowania poprawczego w dniu 27 lipca 2012 r., sąd zgodnie z art. 27 § 3 u.p.n. nie wydaje już osobnego postanowień o przedłużeniu pobytu w schronisku dla nieletnich⁴⁴.

3. Wyrok ETPC

ETPC uznał, że praktyka polskich sądów, zgodnie z którą w chwili przejścia postępowania w sprawach nieletnich w tryb postępowania rozpoznawczego nie jest wymagane, dla przedłużenia pobytu nieletniego w schronisku, wydanie odrębnego postanowienia, narusza Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Polska została zobowiązana do zmiany dotychczasowych regulacji.

W konsekwencji ETPC stwierdził, że Polska naruszył art. 5 ust. 1 oraz 5 ust. 4 Konwencji. W ocenie Trybunału pozbawienie skarżącego wolności w schronisku dla nieletnich wynikało z praktyki, która rozwinęła się w związku z brakiem właściwych przepisów ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, a nie miało natomiast oparcia w konkretnym przepisie prawa lub orzeczeniu sądowym.

40 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016806c9710

41 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680792ea6

42 <http://www.hfnr.pl/wp-content/uploads/2017/04/HFPC-petycja-nieletni-04-2017.pdf>

43 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680933b9c

44 Opis stanu faktycznego zgodny z informacją ze strony ETPC.

Trybunał podkreślił, że powyżej przedstawione regulacje nie wypełniają kryterium „jakości prawa”, które wynika z art. 5 ust.1 Konwencji oraz zasady „pewności prawa”, stanowiącej jeden z podstawowych elementów zasady rządów prawa. W ocenie Trybunału chociaż art. 27 § 6 u.p.n. stanowi istotną gwarancję z punktu widzenia praw nieletniego to w badanej sprawie w żaden sposób nie wpłynęła na polepszenie sytuacji Skarżącego.

ETPC dodał też, że procedura zainicjowana wnioskiem o zwolnienie, który wnoszony jest w celu uchylenia lub zmiany środka zapobiegawczego może nie spełniać wymogu kontroli sądowej zgodnie z art. 5 ust. 4 Konwencji w sytuacji, w której pozbawienie skarżącego wolności nie było skutkiem zastosowania środka zapobiegawczego przewidzianego w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich (umieszczenie w schronisku dla nieletnich), ale wynikało z faktu wydania postanowienia o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu poprawczym na podstawie art. 42 § 2 u.p.n. Jednak w tej kwestii Trybunał nie zajął jednoznacznego stanowiska.

4. Działania podjęte na gruncie krajowym

Władze polskie w celu upowszechnienia standardów wynikających z wyroku przestały je do sądów, a także przeprowadzono szkolenia w zakresie praw nieletnich. Ponadto zmianie uległ regulamin urzędowania sądów powszechnych.

W ocenie HFPC takie działania są niewystarczające dla wykonania strasburskiego orzeczenia. Wyrok w sprawie *Grabowski przeciwko Polsce* powinien doprowadzić do wprowadzenia ustawowych gwarancji dotyczących umieszczania nieletnich w schroniskach. W związku z tym w kwietniu 2017 r. HFPC skierowała do Senatu petycję o podjęcie prac nad zmianą zasad przedłużania pobytu w schroniskach dla nieletnich⁴⁵. Senatorowie przychyliłi się do opinii HFPC i przygotowali senacki projekt, który realizuje postulaty Fundacji i zapewnia zgodność krajowych regulacji prawnych ze strasburskimi standardami⁴⁶. Petycja Fundacji została poparta przez Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka oraz Naczelną Radę Adwokacką. W kwietniu 2018 r. projekt trafił do sejm, a w maju 2018 r. skierowano go do pierwszego czytania w Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka⁴⁷. W sierpniu 2018 r. projekt uzyskał pozytywną opinię Rady Ministrów. W związku z zakończeniem prac Sejmu VIII kadencji projekt ten uległ dyskontynuacji z początkiem listopada 2019 r.

Rząd wskazuje, że przygotowany w Ministerstwie Sprawiedliwości projekt ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich⁴⁸ realizuje wytyczne z wyroku ETPC. W chwili obecnej projekt ten wciąż jednak znajduje się na etapie konsultacji publicznych i uzgodnień międzyresortowych.

---

45 Petycja HFPC z dnia 19 kwietnia 2017 r. dostępna pod adresem: <http://www.hfpr.pl/wp-content/uploads/2017/04/HFPC-petycja-nieletni-04-2017.pdf>.

46 Senacki projekt ustawy o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, dostępny pod adresem: <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/20AB499B8CDB7AC3C125828700481C08/%24File/2521.pdf>.

47 Opis aktualnego procesu legislacyjnego: <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?id=3F6228271E1920A7C12582870048A71A>.

48 Projekt ustawy o nieletnich z dnia 8 marca 2019 r., dostępny pod adresem: <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12321373/katalog/12577449#12577449> (data dostępu: 25.10.2019 r.).

5. Rekomendacje HFPC

W ocenie HFPC w celu pełnej implementacji wyroku zasadne jest:

- ▶ dodanie do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich regulacji nakładającej na sąd obowiązek okresowej kontroli zasadności pobytu nieletniego w schronisku (co 3 miesiące) także po skierowaniu sprawy na rozprawę;
- ▶ nałożenie na sąd obowiązku wydawania każdorazowo osobnego postanowienia o przedłużeniu pobytu w schronisku dla nieletnich, zawierającego uzasadnienie okoliczności przemawiających za wydaniem takiego rozstrzygnięcia;
- ▶ wprowadzenie procedury umożliwiającej kontrolę instancyjną decyzji sądu o przedłużeniu stosowania środka;
- ▶ sprecyzowanie maksymalnego łącznego okresu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich (obejmującego okres przed jak i po skierowaniu sprawy na rozprawę).

Powyższe postulaty realizuje senacki projekt zmiany ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich.

C. Wyrok ETPC z dnia 18 października 2018 r. w sprawie *Burza przeciwko Polsce*, skarga nr 15333/16

1. Linia czasu:

- 1** Zatrzymanie Mirosława Burzy: **26 listopada 2010 r.**
- 2** Tymczasowe aresztowanie Skarżącego: **28 listopada 2010 r.**
- 3** Złożenie skargi do ETPC: **10 marca 2016 r.**
- 4** Komunikacja sprawy Rządowi RP: **24 kwietnia 2017 r.**
- 5** Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie: **12 maja 2017 r.**
- 6** Wyrok ETPC⁴⁹: **18 października 2018 r.**
- 7** Plan działań przedstawiony przez rząd RP⁵⁰: **10 maja 2019 r.**
- 8** Uaktualniony plan działań przedstawiony przez rząd RP⁵¹: **11 czerwca 2019 r.**

49 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-186792>

50 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680946eb1

51 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168094ef04

Wystąpienie HFPC do Komitetu Ministrów Rady Europy⁵²: **21 sierpnia 2019 r.**

Odpowiedź Rządu RP na wystąpienie HFPC⁵³: **6 września 2019 r.**

2. Opis sprawy

Dnia 26 listopada 2010 r. Mirosław Burza został zatrzymany przez policję, a następnego dnia zostały mu przedstawione zarzuty dotyczące posiadania znacznej ilości narkotyków. Następnie 28 listopada 2010 r. sąd wydał postanowienie o tymczasowym aresztowaniu Skarżącego na okres 3 miesięcy z powodu uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa. Sąd zastosował najsurowszy środek zapobiegawczy również ze względu na surowość grożącej kary oraz fakt, że prawdopodobieństwo wymierzenia takiej kary może skłonić Skarżącego do utrudniania postępowania, a także ze względu na istniejącą obawę mactwa. Dnia 21 lutego 2011 r. sąd ponownie przedłużył tymczasowe aresztowanie Mirosławowi Burzy i zauważył, że skarżącemu przedstawiono dodatkowy zarzut przynależności do zorganizowanej grupy przestępczej o charakterze zbrojnym. Dnia 16 września 2011 r. do Sądu Okręgowego w Warszawie wpłynął akt oskarżenia przeciwko Skarżącemu. Tymczasowe aresztowanie było konsekwentnie przedłużane przez sądy. Skarżący bezskutecznie składał zażalenia od tych postanowień, a jego liczne wnioski o zwolnienie, w tym o zwolnienie za poręczeniem, były oddalane. Dnia 4 marca 2016 r. skarżący został skazany przez Sąd Okręgowy w Warszawie na karę 6 lat pozbawienia wolności oraz na grzywnę w wysokości 8000 złotych. Tego samego dnia sąd uchylił tymczasowe aresztowanie.

3. Opis wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Dnia 10 marca 2016 r. Skarżący zdecydował się skierować skargę do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka ze względu na przewlekłe stosowanie tymczasowego aresztowania. Skarżący wskazał w niej, że środek izolacyjny stosowano wobec niego przez nadmiernie długi okres, tj. od dnia 26 listopada 2010 r., kiedy został zatrzymany przez policję do dnia 4 marca 2016 r., kiedy został skazany przez sąd pierwszej instancji. Tym samym obejmowało ono okres pięciu lat, trzech miesięcy i dziewięciu dni. Trybunał ustalił jednak, że w okresach: od 18 marca do 12 kwietnia 2011 r., 24 października 2011 r. do 24 października 2012 r. oraz 24 października 2012 r. do 23 października 2013 r. Skarżący odbywał jednocześnie kary pozbawienia wolności. W związku z tym te okresy nie wchodzą w zakres art. 5 ust. 3 EKPC. Wobec tego okres, który podlegał ocenie Trybunału wynosił trzy lata, dwa miesiące i dziewięć dni.

W toku postępowania przed Trybunałem strona rządowa podnosiła, że decyzje sądów spełniały kryteria wymagane przez ETPC przy stosowaniu i przedłużaniu tymczasowego aresztowania. W ocenie Rządu przez cały okres stosowania środka izolacyjnego istniało „uzasadnione podejrzenie popełnienia przez skarżącego przestępstwa”. Jako inne podstawy

52 https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2019/09/HFHR_Submission_Burza_Poland.pdf

53 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090001680973322

uzasadniające stosowanie tymczasowego aresztowania strona rządowa wskazała: prawdopodobieństwo wymierzenia surowej kary, możliwość ukrywania się lub ingerowania w przebieg postępowania karnego, złożony charakter sprawy.

W wyroku ETPC stwierdził, że⁵⁴:

- ▶ „(...) organy sądowe zakładały, że istnieje ryzyko utrudnienia postępowania przez skarżącego ze względu na poważny charakter przestępstw oraz fakt, że skarżący został oskarżony o przynależność do zorganizowanej grupy przestępczej o charakterze zbrojnym. Trybunał przyznaje, że ze względu na powagę oskarżeń przeciwko skarżącemu, władze mogły zasadnie uznać, że takie ryzyko istnieje”.
- ▶ „Trybunał zauważył jednak, że we wszystkich postanowieniach przedłużających pozbawienie wolności skarżącego nie pojawił się żaden inny konkretny dowód na to, że skarżący będzie mataczył, skłaniał inne osoby do składania zeznań na jego korzyść, ucieknie lub w inny sposób będzie zakłócał przebieg postępowania. Ponadto powody pozbawienia wolności były często identyczne w odniesieniu do wszystkich współoskarżonych i nie zawierały argumentów odnoszących się konkretnie do skarżącego (...). W związku z tym wraz z upływem czasu podstawy, na których się opierało, stały się mniej istotne i nie mogą uzasadniać całego okresu ponad trzech lat i dwóch miesięcy, w którym nałożono najpoważniejszy środek zapobiegawczy przeciwko skarżącemu”.
- ▶ „(...) nawet biorąc pod uwagę fakt, że sądy stanęły przed szczególnie trudnym zadaniem prowadzenia postępowania w sprawie dotyczącej przynależności do zorganizowanej grupy przestępczej o charakterze zbrojnym, Trybunał doszedł do wniosku, że powody podane przez władze krajowe nie mogły uzasadnić całego okresu pozbawienia wolności zastosowanego wobec skarżącego. W tych okolicznościach nie ma potrzeby rozpatrywania, czy postępowanie przeprowadzono ze szczególną starannością”.

W związku z powyższym w ocenie Trybunału doszło do naruszenia art. 5 ust. 3 Konwencji, a Skarżącemu przyznano 3500 EUR tytułem zadośćuczynienia za doznaną szkodę niemajątkową.

4. Działania podjęte przez władze krajowe

W Raporcie, który Rząd RP przedstawił Komitetowi Ministrów Rady Europy 11 czerwca 2019 r. wskazano, że: „Ogólne środki podjęte w celu rozwiązania problemu przewlekłego tymczasowego aresztowania zostały zaprezentowane w planach działań dotyczących wykonania wyroków z tzw. grupy Trzaska p. Polsce (skarga nr 25792/94, patrz dokument DH-DD(2014)1312 i Porowski p. Polsce (skarga nr 34458/03, wyrok z 21/03/2017, ostateczny 21/06/2017).”⁵⁵

54 Fragmenty pochodzą z tłumaczenia wyroku przygotowanego przez Ministerstwo Sprawiedliwości i dostępnego na stronie: <https://www.ms.gov.pl/orzeczenia-etpcz/listByYear.html?ComplainantYear=2018>.

55 Communication of the Government of the Republic of Poland of 11th June 2018, s. 2. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168094ef04.

Ponadto w ww. Raporcie podkreślono, że: „zdaniem Rządu (...) ogólne środki (...) będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji”. Wśród środków podjętych przez Rząd wskazano przede wszystkim działania realizowane w celu upowszechnienia wyroku, tj. jego przetłumaczenie oraz upublicznienie.

5. Rekomendacje HFPC:

W ocenie HFPC od daty wydania rezolucji CM/ResDH(2014)268 dotyczącej zamknięcia wykonania wyroków ETPC z tzw. grupy Trzaska, tj. od dnia 4 grudnia 2014 r., doszło do wielu zmian na poziomie legislacyjnym, jak i praktycznym, które powinny być wzięte pod uwagę przy ocenie wykonania wyroków związanych ze stosowaniem tymczasowego aresztowania. Jednocześnie już w marcu 2016 r. na podstawie szerokiej analizy danych statystycznych i orzeczniczych Naczelna Rada Adwokacka w stanowisku przekazanym do Komitetu Ministrów Rady Europy wyraziła swoje przekonanie, że rezolucja w sprawie *Trzaska p. Polsce* może być uznana za przedwczesną⁵⁶.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka w sierpniu 2019 r. przedstawiła Komitetowi Ministrów swoje uwagi dotyczące wykonania wyroku w sprawie *Burza przeciwko Polsce*.

W swoim stanowisku oprócz rekomendacji dla Komitetu Ministrów, HFPC sformułowała kilka postulatów lub pomysłów adresowanych do krajowego ustawodawcy. Najważniejsze z nich to:

- ▶ przeniesienie do Kodeksu postępowania karnego wprost treści art. 5 ust. 3 EKPC, aby nie było wątpliwości co do braku kolizji rozstrzygnięć Kodeksu postępowania karnego z ustaleniami EKPC i żeby w związku z tym było oczywiste dla każdego sędziego krajowego, że „każdy (...) aresztowany (...) ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania. Zwolnienie może zostać uzależnione od udzielenia gwarancji zapewniających stawienie się na rozprawę”. W obecnym stanie prawnym przewidziane są nieco podobne regulacje, które jednak nie operują tak stanowczymi sformułowaniami;
- ▶ uchylenie przestanki „surowej kary grożącej oskarżonemu” (art. 258 § 2 k.p.k.)⁵⁷. Jest ona odpowiedzialna za znaczną większość tymczasowych aresztowań, ponieważ jest najłatwiejsza do wykorzystania. Analizując art. 258 k.p.k. nie sposób oprzeć się wrażeniu, że § 2 tego przepisu stanowi klauzulę generalną uszczelniającą wykaz przyczyn utrudniających postępowanie przewidzianych w § 1;

---

56 Stanowisko Naczelnej Rady Adwokackiej w sprawie wykonania wyroku Europejskiego Trybunału praw Człowieka *Trzaska p. Polsce* (skarga nr 25792/94) http://www.adwokatura.pl/admin/wgrane_pliki/file-trzaska-v-poland-15060.pdf.

57 Zaznaczyć trzeba, że przestanka ta była przedmiotem uchwały Sądu Najwyższego (uchwała z dnia 19 stycznia 2012 roku, sygn. akt I KZP 18/11). Wypada zgodzić się ze stwierdzeniem M. Warchoła, który z żalem stwierdził, „iż Sąd Najwyższy, mając omawianą tu sprawę wniesioną przez Rzecznika Praw Obywatelskich z pytaniem prawnym z przeglądem wyżej wskazanego orzecznictwa sądów powszechnych, świadom licznych problemów dotyczących polityki aresztowej trapiących praktykę orzeczniczą, społeczeństwo, media itp., ograniczył się do stwierdzenia, iż „nie jest to kwestia wykładni, a poprawnego stosowania prawa.”, za M. Warcholą, *Zagrożenie surową karą pozbawienia wolności jako szczególna przestanka stosowania tymczasowego aresztowania*, [w:] *Przewlekłość tymczasowego aresztowania w Polsce w świetle europejskich standardów ochrony praw człowieka*, pod red. Piotra Turka, Warszawa 2013, s. 134.

- ▶ alternatywnym rozwiązaniem do powyższego mogłoby być wprowadzenie maksymalnego czasu trwania tymczasowego aresztowania, bez możliwości dalszego przedłużania tego środka ;
- ▶ zmiana redakcji rozdziału 28 Kodeksu postępowania karnego poprzez zmianę kolejności omawiania środków zapobiegawczych od najmniej dolegliwego do tymczasowego aresztowania jako środka ultima ratio;
- ▶ wprowadzenie do Kodeksu postępowania karnego nowego środka zapobiegawczego w postaci aresztu domowego lub/i elektronicznego monitorowania.

VI. Wykonanie wyroków stwierdzających naruszenie prawa do rzetelnego postępowania sądowego

ARTYKUŁ 6

Prawo do rzetelnego procesu sądowego

1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzygnięciu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej. Postępowanie przed sądem jest jawne, jednak prasa i publiczność mogą być wyłączone z całości lub części rozprawy sądowej ze względów obyczajowych, z uwagi na porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w społeczeństwie demokratycznym, gdy wymaga tego dobro małoletnich lub gdy służy to ochronie życia prywatnego stron albo też w okolicznościach szczególnych, w granicach uznanych przez sąd za bezwzględnie konieczne, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom wymiaru sprawiedliwości.

A. Wyrok ETPC z dnia 7 lipca 2015 r. w sprawie *Rutkowski i inni przeciwko Polsce*, skargi nr 72287/10, 13927/11 i 46187/11

1. Linia czasu

Dla konkretnej sprawy:

- › **A. *Wiestaw Rutkowski przeciwko Polsce* (skarga nr 72287/10):**
  - » Zatrzymanie Skarżącego: **18 września 2002 r.**
  - » Rozpatrzenie skargi na przewlekłość postępowania: **1 czerwca 2010 r.**
  - » Uniewinnienie Skarżącego: **21 lipca 2010 r.**
  - » Złożenie skargi do ETPC: **30 listopada 2010 r.**
- › **B. *Mariusz Orlikowski przeciwko Polsce* (skarga nr 13927/11):**
  - » Pozew do Sądu Okręgowego w Łodzi: **4 marca 1999 r.**
  - » Rozpatrzenie skargi na przewlekłość postępowania: **2 czerwca 2010 r.**
  - » Prawomocny wyrok: **19 listopada 2010 r.**
  - » Złożenie skargi do ETPC: **21 lutego 2011 r.**

- › **C. Aleksandra Grabowska przeciwko Polsce (skarga nr 46187/11):**
  - › Wniosek o stwierdzenie zasiedzenia nieruchomości: **15 grudnia 1999 r.**
  - › Rozpatrzenie skargi na przewlekłość postępowania: **31 stycznia 2011 r.**
  - › Prawomocny wyrok: **18 czerwca 2013 r.**
  - › Złożenie skargi do ETPC: **21 lipca 2011 r.**

- 2** Komunikacja sprawy rządowi RP: **2 października 2012 r.**
- 3** Wyrok ETPC⁵⁸: **7 lipca 2015 r.**
- 4** Opinia HFPC na temat propozycji zmian legislacyjnych⁵⁹: **29 kwietnia 2016 r.**
- 5** Plan działań przedstawiony przez Rząd RP⁶⁰: **28 września 2017 r.**
- 6** Wejście w życie zmian w ustawie o skardze na przewlekłość: **6 stycznia 2017 r.**
- 7** Wystąpienie HFPC do Komitetu Ministrów Rady Europy⁶¹: **28 listopada 2017 r.**
- 8** Odpowiedź Rządu na wystąpienie HFPC⁶²: **12 grudnia 2017 r.**
- 9** Decyzja Komitetu Ministrów Rady Europy o kontynuowaniu nadzoru nad wykonaniem⁶³:
  - › **7 grudnia 2017 r.**
  - › **6 grudnia 2018 r.**
- 11** Uaktualniony plan działania przedstawiony przez Rząd RP⁶⁴: **12 października 2018 r.**
- 12** Kolejne wystąpienie HFPC do Komitetu Ministrów Rady Europy⁶⁵: **11 września 2019 r.**
- 13** Odpowiedź Rządu na wystąpienie HFPC⁶⁶: **25 września 2019 r.**

58 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155815>

59 <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs/2/12284705/12349473/12349476/dokument225306.pdf>

60 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680759769

61 http://www.hfpr.pl/wp-content/uploads/2017/12/HFHR_Communication_Rutkowski_Poland.pdf

62 <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680772dc9>

63 [http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=CM/Del/Dec\(2017\)1302/H46-21E](http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=CM/Del/Dec(2017)1302/H46-21E)

64 <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016808e5560>

65 http://www.hfpr.pl/wp-content/uploads/2019/09/1464_001.pdf

66 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168097fd08

2. Opisy spraw objętych wyrokiem

A. Sprawa Rutkowski przeciwko Polsce

Sprawa pana Wiesława Rutkowskiego dotyczyła przewlekłości postępowania sądowego w sprawie karnej. ETPC oceniał, czy postępowanie, które trwało 7 lat i prawie 10 miesięcy można było uznać za przewlekłe. Trybunał stwierdził, że mimo przedmiotowej i podmiotowej obszerności sprawy, stwierdzone okresy bezczynności oraz liczne uchybienia procesowe doprowadziły do znacznej przewlekłości postępowania, do czego skarżący w żaden sposób się nie przyczynił. W sprawie tej, mimo że akt oskarżenia przeciwko skarżącemu trafił do sądu w grudniu 2002 r. – pierwsza rozprawa odbyła się dopiero we wrześniu 2006 r. Następnie stan przewlekłości wywołał spór o właściwość i konieczność prowadzenia od czerwca 2008 r. postępowania od początku. Ostatecznie w lipcu 2010 r. skarżący został uniewinniony od stawianych mu zarzutów. W rzeczonej sprawie skarga na przewlekłość została złożona przez W. Rutkowskiego do sądu krajowego. W czerwcu 2010 r. sąd uwzględnił ją i przyznał skarżącemu sumę pieniężną w wysokości 2.000 zł. Sąd krajowy badając przewlekłość postępowania wziął pod uwagę tylko okres, którego bieg rozpoczął się w dniu 17 września 2004 r., tj. w dniu, w którym ustawa o skardze na przewlekłość postępowania weszła w życie.

B. Sprawa Orlikowski przeciwko Polsce

Sprawa pana Mariusza Orlikowskiego dotyczyła przewlekłości postępowania cywilnego w sprawie o zapłatę należności za prace remontowe, wykonane przez najemcę lokalu. ETPC oceniał, czy rozstrzygnięcie sprawy przez dwie instancje sądowe w okresie 11 lat i około 8 miesięcy doprowadziło do przekroczenia wymogu rozsądnego czasu trwania postępowania w rozumieniu Konwencji. Przewlekłość w tej sprawie wywołana była zbyt rzadkim wyznaczaniem terminów rozpraw oraz oczekiwaniem na sporządzenie i uzupełnienie opinii przez biegłych. W tej sprawie, skarga na przewlekłość została oddalona w postępowaniu krajowym. Dokonując oceny długości postępowania sąd krajowy wziął jedynie pod uwagę okres po dniu 28 marca 2006 r., czyli datę, gdy sąd II instancji uchylił w części wyrok sądu I instancji.

C. Sprawa Grabowska przeciwko Polsce

Sprawa pani Aleksandry Grabowskiej dotyczyła przewlekłości postępowania cywilnego w sprawie o stwierdzenie nabycia współwłasności nieruchomości przez zasiedzenie. ETPC badał tu przewlekłość w okresie 13 lat i ok. 2 miesięcy postępowania w dwóch instancjach sądowych, a przyczyn przewlekłości dopatrył się w wadliwej organizacji postępowania, polegającej na niedołożeniu staranności w zawiadamianiu stron o przebiegu postępowania. W tej sprawie skarga na przewlekłość również została oddalona przez sądy krajowe. Sąd polski dokonując oceny długości postępowania nie wziął pod uwagę okresu sprzed wejścia w życie skargi na przewlekłość postępowania, uznając, że ustawa ta ma zastosowanie od momentu jej wejścia w życie.

3. Wyrok ETPC

Europejski Trybunał Praw Człowieka w swoim wyroku zdecydował o połączeniu powyżej wymienionych skarg i wdrożeniu procedury wyroku pilotażowego⁶⁷. Trybunał uznał, że w opisanych powyżej sprawach doszło do naruszeń art. 6 ust. 1 Konwencji w związku z nadmierną długością postępowań oraz art. 13 Konwencji w związku z wadliwym funkcjonowaniem skargi na przewlekłość opartej na postanowieniach ustawy z 2004 r. Trybunał podkreślił, że wspomniane naruszenia Konwencji polegają zarówno na przewlekłości postępowania cywilnego, jak i karnego oraz na niestosowaniu przez polskie sądy orzecznictwa ETPC „w zakresie oceny rozsądnej długości postępowań” oraz „odpowiedniego i wystarczającego zadośćuczynienia” z tytułu naruszenia prawa do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie. Trybunał w omawianym wyroku podkreślił, iż problematyka naruszania tych dwóch przepisów była już przedmiotem wcześniejszego orzecznictwa ETPC. Zarówno w sprawie *Kudła przeciwko Polsce* (skarga nr 30210/96), jak i *Krawczak przeciwko Polsce* (skarga nr 40387/06) Trybunał nałożył na Polskę obowiązek rozwiązania problemu przewlekłości postępowania. Priorytetem w aspekcie kolejnych naruszeń art. 6 ust. 1 Konwencji i art. 13 Konwencji jest zagwarantowanie przez pozwane państwo stosowania przez sądy krajowe odpowiednich zasad wynikających ze standardów strasburskich. Jak wynika z wyroku dotyczącego przedmiotowej sprawy największy problem stanowi „fragmentaryzacja” postępowania, w którym przewlekłość jest badana. ETPC dokonał analizy orzecznictwa sądowego w tym zakresie, wskazując w szczególności, że to Sąd Najwyższy doprowadził do utrwalenia tej praktyki w Polsce. Inną istotną sygnalizowaną kwestią była nieadekwatność przyznawanej rekompensaty.

4. Działania podjęte przez władze krajowe

Dnia 30 listopada 2016 r. Sejm uchwalił ustawę o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw, która nowelizowała ustawę o skardze na przewlekłość. Z punktu widzenia wykonania wyroku w sprawie *Rutkowski i inni przeciwko Polsce* istotna jest zmiana dwóch przepisów: art. 2 ust. 2 i art. 12 ust. 4 ustawy.

Nowelizacja pierwszego z nich miała na celu wyeliminowanie, wspomnianego już, negatywnego zjawiska „fragmentaryzacji” postępowań. W tym zakresie, ustawodawca postanowił, że dokonując oceny, czy doszło do przewlekłości postępowania, sąd orzekający w sprawie powinien uwzględnić „(...) *łączny dotychczasowy czas postępowania od jego wszczęcia do chwili rozpoznania skargi, niezależnie od tego, na jakim etapie skarga została wniesiona, a także charakter sprawy, stopień faktycznej i prawnej jej zawitości, znaczenie dla strony, która wniosła skargę, rozstrzygniętych w niej zagadnień oraz zachowanie się stron, a w szczególności strony, która zarzuciła przewlekłość postępowania*”. Rozwiązanie to należy ocenić pozytywnie.

Niestety, tego samego nie można powiedzieć o nowelizacji drugiego z przepisów, który dotyczy wysokości sumy pieniężnej należnej stronie postępowania dotkniętego przewlekłością. Przepis ten stanowi, że co do zasady, rekompensata powinna wynosić 500 zł za każdy rok dotychczasowego postępowania, niezależnie od tego, ilu etapów postępowania dotyczy stwierdzona przewlekłość.

---

67 Wyrok pilotażowy jest wydawany przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w sytuacji, w której Trybunał zauważy, że wpływająca do niego ilość skarg na jedno z Państw wynika z braku odpowiednich regulacji krajowych, co sprawia, że brakiem tym jest pokrzywdzona duża grupa.

Kwotę wyższą można przyznać tylko w wyjątkowych przypadkach, jeśli sprawa ma szczególne znaczenie dla skarżącego, a on sam nie przyczynił się do powstania przewlekłości. Ponadto, ustawodawca pozostawił w mocy ograniczenie wysokości sumy pieniężnej do maksimum 20.000 zł. Zdaniem HFPC, regulacje te nie wyeliminują skutecznie drugiego z mankamentów dostrzeżonych przez ETPC w wyroku Rutkowski i inni przeciwko Polsce, tj. zbyt niskich kwot rekompensat. Jeszcze na etapie prac wewnątrzrządowych, gdy planowane było ustanowienie kwoty rekompensaty w wysokości 1000 zł, HFPC, powołując się na standardy wynikające m.in. z orzeczeń ETPC w sprawach *Scordino przeciwko Włochom* nr 1⁶⁸ (skarga nr 36813/97) i *Apicella przeciwko Włochom*⁶⁹ (skarga nr 64890/01), zauważyła, że „zawarta w projekcie ustawy propozycja zmiany w wysokości zasądzanych rekompensat tylko częściowo wpisuje się w zalecenia ETPC. Kwota 1.000 złotych za rok dotychczasowego trwania postępowania nie doprowadzi do urealnienia sum pieniężnych zasądzanych z tytułu stwierdzenia naruszenia prawa strony do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie. W celu zapewnienia pełnej rekompensaty za doznaną krzywdę moralną z powodu przewlekłości postępowania należałoby rozważyć nie tylko podwyższenie tej stawki, ale także zrezygnowanie z określonej w ustawie o skardze na przewlekłość górnej granicy sum pieniężnych”. Tę negatywną ocenę należy tym bardziej odnieść do ostatecznego kształtu ustawy, przewidującego wypłacanie dwukrotnie niższych rekompensat za każdy rok postępowania niż było to pierwotnie planowane. Także pozostawienie górnego limitu wysokości sumy pieniężnej na poziomie 20.000 zł jest niezgodne z Konwencją.

5. Rekomendacje HFPC

- ▶ Konieczna jest dalej idąca nowelizacja ustawy o skardze na przewlekłość postępowania;
- ▶ W pierwszej kolejności należało by zmienić art. 12 ust. 4 ustawy, tak aby za każdy rok trwania postępowania była przyznawana rekompensata w wysokości 1.000 zł;
- ▶ Zasadna byłaby nowelizacja art. 12 ust. 4 ustawy, poprzez likwidację górnego limitu sumy pieniężnej, który może zostać przyznany, a został określony na poziomie 20.000 zł.

---

68 W sprawie *Scordino przeciwko Włochom* (nr 1) Trybunał przedstawił koncepcję co do rekompensowania szkód i krzywd wyrządzonych przewlekłym rozpoznawaniem spraw. Wskazano m.in., że odszkodowanie lub zadośćuczynienie przyznane za naruszenie postanowień EKPC przez władze krajowe powinny być porównywalne ze słusznym zadośćuczynieniem przyznawanym przez ETPC na podstawie art. 41 EKPC, a precyzyjnie, przyznawanym w podobnych sprawach. Za „podobne sprawy” ETPC rozumie każde dwa postępowania, które toczyły się przez taką samą liczbę lat, identyczną liczbę instancji, które mają równą wagę interesów, o których ochronę w nich chodziło, gdzie strony skarżące zachowywały się podobnie i dotyczące tego samego kraju. Ponadto sądy krajowe zawsze są w lepszej sytuacji niż ETPC, by ocenić wystąpienie szkody majątkowej, zaś gdy chodzi o szkodę moralną (krzywdę), to ETPC podkreśla, że istnieje silne, aczkolwiek możliwe do obalenia, domniemanie, że nadmiernie długie postępowanie sądowe powoduje taki uszczerbek. Oprócz tego, rekompensata przyznana przez sądy krajowe będzie spełniać wymóg adekwatności, gdy suma da się pogodzić z tradycją prawną i poziomem życia w danym kraju, a orzeczenia krajowe w przedmiocie przewlekłości są należycie i sprawnie egzekwowane w danym systemie prawnym (*Scordino* § 181, § 203-204, § 206, § 213, § 267).

69 W sprawie *Apicella przeciwko Włochom* Trybunał sprecyzował kryteria, jakimi należy postugiwać się przy obliczaniu kwoty słusznego zadośćuczynienia zasądzanego skarżącym w sprawach, w których stwierdzono przewlekłość postępowania. Trybunał ocenił, że podstawę do wyznaczania adekwatnej sumy pieniężnej powinna stanowić kwota wahająca się pomiędzy 1.000 a 1.500 euro za każdy rok trwania postępowania, przy czym dla szkody moralnej doznanej z powodu długości trwania postępowania nie ma znaczenia wynik postępowania krajowego. Ogólna kwota powinna być powiększona o 2.000 euro, jeżeli przedmiot sporu ma wyjątkową wagę, szczególnie w sprawach z zakresu prawa pracy, stanu cywilnego i zdolności do czynności prawnych, emerytur, szczególnie poważnych dotyczących zdrowia lub życia osób. Z drugiej strony, kwota bazowa będzie ograniczona po uwzględnieniu: 1) liczby instancji, które rozstrzygały w czasie trwania postępowania, 2) zachowania skarżącego – w szczególności liczby miesięcy lub lat, które minęły z powodu odwołań składanych przez skarżącego, 3) przedmiotu sporu – np. sprawa majątkowa ma mniejsze znaczenie dla skarżącego, 4) poziomu życia w kraju (*Apicella* § 26).

- ▶ Zasadne byłoby dokonanie nowelizacji ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych tak, aby zapobiec zajmowaniu przez sędziów delegowanych do wykonywania czynności administracyjnych, którzy zgodnie z art. 77 § 1 pkt 2b tej ustawy nie mają możliwości orzekania, miejsc na listach macierzystych sądów;
- ▶ Konieczna jest likwidacja wakatów sędziowskich poprzez zapewnienie odpowiedniej liczby sędziów, a także obsługi administracyjnej dla sędziów.

B. Wyrok ETPC z dnia 1 lutego 2005 r. w sprawie *Beller przeciwko Polsce*, skarga nr 51837/99

1. Linia czasu

- 1 Okres, którego dotyczyła skarga: **od 1 maja 1993 r.** (data uznania przez Polskę jurysdykcji ETPC) **do 1 lutego 2005 r.**
- 2 Złożenie skargi do ETPC: **11 marca 1999 r.**
- 3 Komunikacja sprawy Rządowi RP: **brak informacji**
- 4 Wyrok ETPC⁷⁰: **1 lutego 2005 r.**
- 5 Plany działań przedstawione przez Rząd RP:
  - ▶ **23 listopada 2011 r.**⁷¹ (dla grupy *Fuchs*);
  - ▶ **2 stycznia 2014 r.**
  - ▶ **27 kwietnia 2015 r.**;
  - ▶ **20 października 2016 r.**
  - ▶ **23 października 2018 r.**⁷²
- 6 Daty decyzji Komitetu Ministrów Rady Europy:
  - ▶ **2 grudnia 2011 r.**: odnotowanie działań podejmowanych przez władze krajowe i dalsze monitorowanie procesu wykonania wyroku;
  - ▶ **26 stycznia 2013 r.**: brak regularnych informacji rządu, wezwanie do przedłożenia zaktualizowanego *action planu*;
  - ▶ **8 grudnia 2016 r.**⁷³: odnotowanie reformy postępowania sądowo-administracyjnego, wezwanie do przedstawienia dalszych informacji.
  - ▶ **6 grudnia 2018 r.**⁷⁴

70 <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-68110>

71 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016804a4489

72 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808e857e

73 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016806c9710

74 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808fe303

Data zamknięcia wykonania: decyzją z dnia **8 grudnia 2016 r.** Komitet Ministrów zamknął nadzór nad wykonaniem wyroku w sprawach *Fuchs przeciwko Polsce* i 33 innych z tej grupy. Nadzór nad wykonaniem wyroku w sprawie *Beller przeciwko Polsce* jest jednak kontynuowany.

2. Opis sprawy

Nieruchomość ojca Skarżącej została znacjonalizowana w 1945 r. na podstawie Dekretu z dnia 26 października 1945 r. o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze m. st. Warszawy (tzw. „dekret Bieruta”). W 1948 r. ojciec Skarżącej złożył wniosek o ustanowienie na jego rzecz własności czasowej. W 1949 r. organy wydały decyzję odmowną, jednak nie została ona doręczona właścicielowi. W 1951 r. ojciec skarżącej zmarł. W 1955 r. doszło do wydania kolejnej decyzji odmownej, ale i ona nie została prawidłowo doręczona.

W marcu 1990 r. Skarżąca złożyła do urzędu dzielnicowego Warszawa-Śródmieście wniosek o zwrot nieruchomości. Wniosek ten zainicjował wieloletnie postępowanie administracyjne w tej sprawie. W 1997 r. Kierownik Urzędu Rejonowego w Warszawie ustanowił na rzecz skarżącej użytkowanie wieczyste, ale decyzja ta nie została nigdy wykonana – przez kolejne lata organy podejmowały działania w celu podważenia jej legalności.

3. Wyrok ETPC

ETPC orzekł, że w sprawie doszło do naruszenia art. 6 EKPC. Choć sprawa Skarżącej była skomplikowana, to jednak postępowanie było prowadzone w sposób niezasadnie przewlekły – w szczególności, występowały bardzo długie okresy kompletnej bezczynności organów.

Trybunał nie rozpatrzył natomiast zarzutu naruszenia art. 1 Protokołu dodatkowego do EKPC, uznając, że skarga w tym zakresie była przedwczesna.

4. Działania podjęte przez władze krajowe

Po wyroku ETPC w dalszym ciągu toczyły się postępowania administracyjne i sądowno-administracyjne, a Wojewoda Mazowiecki podejmował kolejne działania zmierzające do stwierdzenia nieważności decyzji z 1997 r. Skarżącej nie udało się odzyskać nieruchomości ojca.

W dniu 30 listopada 2012 r. Joanna Beller zmarła. Po przeprowadzeniu postępowania spadkowego, postępowania w sprawie nieruchomości były prowadzone przez jej spadkobierców.

Decyzją z dnia 30 listopada 2016 r. Wojewoda Mazowiecki ponownie stwierdził nieważność decyzji ustanawiającej na rzecz J. Beller użytkowanie wieczyste. Decyzją z dnia 30 marca 2018 r. Minister Inwestycji i Rozwoju utrzymał w mocy rozstrzygnięcie Wojewody. W maju

2018 r. R. Beller złożył skargę na decyzję Ministra do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie.

Dnia 14 stycznia 2011 r. J. Beller złożyła nową skargę do ETPC z zarzutem naruszenia art. 6 ust. 1 EKPC i art. 1 Protokołu dodatkowego do EKPC w związku z przewlekłością postępowania i niewykonaniem decyzji z 1997 r. Po śmierci Skarżącej w jej prawa wstąpił jeden z jej spadkobierców, R. Beller. Skarga została zakomunikowana rządowi w 14 grudnia 2017 r.

C. Wyrok ETPC z dnia 11 października 2018 r. w sprawie *Parol przeciwko Polsce*, skarga nr 65379/13 oraz wyrok ETPC z dnia 28 marca 2019 r. w sprawie *Adamkowski przeciwko Polsce*, skarga nr 57814/12

1. Linia czasu

A. *Parol przeciwko Polsce*

- 1 Złożenie skargi przez A. Parola do ETPC: **30 września 2013 r.**
- 2 Wyrok ETPC⁷⁵: **11 października 2018 r.**
- 3 Plan działań przedstawiony przez Rząd RP⁷⁶: **21 sierpnia 2019 r.**
- 4 Wystąpienie HFPC do Komitetu Ministrów Rady Europy⁷⁷: **12 września 2019 r.**
- 5 Odpowiedź Rządu na wystąpienie HFPC: **18 września 2019 r.**⁷⁸

B. *Adamkowski przeciwko Polsce*

- 1 Złożenie skargi przez J. Adamkowskiego do ETPC: **31 sierpnia 2012 r.**
- 2 Wyrok ETPC⁷⁹: **28 marca 2019 r.**
- 3 Plan działań przedstawiony przez Rząd RP: **21 sierpnia 2019 r.**

75 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187084>

76 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168096fb5b

77 https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2019/09/HFHR_Submission_Adamkowski_Parol_against_Poland-4.pdf

78 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168097f226

79 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-191911>

4

Wystąpienie HFPC do Komitetu Ministrów Rady Europy: **12 września 2019 r.**

5

Odpowiedź Rządu na wystąpienie HFPC: **18 września 2019 r.**⁸⁰

2. Opis spraw

Stany faktyczne spraw *Parol przeciwko Polsce* oraz *Adamkowski przeciwko Polsce* były do siebie bardzo podobne. W obu przypadkach skargi do ETPC wnieśli mężczyźni pozbawieni wolności, którzy wystąpili przeciwko Skarbowi Państwa z powództwem o zadośćuczynienie z tytułu naruszeń dóbr osobistych w związku z niewłaściwymi warunkami panującymi w zakładach karnych, w których przebywali. Ich powództwa zostały oddalone przez sąd pierwszej instancji, w związku z czym złożyli apelacje. Niestety, wbrew wymaganiom określonym w Kodeksie postępowania cywilnego, wnosząc środki zaskarżenia nie dołączyli wymaganych odpisów dla strony przeciwnej. Co więcej, obaj mężczyźni mieli poważne problemy z uzupełnieniem tego braku formalnego na wezwanie sądu: nie dysponowali bowiem żadną kopią złożonej apelacji. Z tego względu, złożyli oni do sądów pisma, które stanowiły odzworowanie z pamięci treści złożonego środka zaskarżenia. Sądy uznały jednak, że z uwagi na to, że pisma te nie były identyczne ze złożonymi wcześniej w apelacji, nie mogą zostać uznane za odpisy w rozumieniu Kodeksu. Tym samym, ich apelacje zostały odrzucone ze względów formalnych.

3. Wyroki ETPC

W obu wyrokach ETPC stwierdził naruszenie art. 6 ust. 1 EKPC, uznając, że działania sądów polskich było nadmiernie formalistyczne. Trybunał wziął pod uwagę, że skarżący byli osobami pozbawionymi wolności, a w postępowaniu cywilnym występowali bez profesjonalnego pełnomocnika. W tej sytuacji, w postępowaniu mogli polegać wyłącznie na własnej wiedzy i pouczeniach sądu na temat przepisów proceduralnych. ETPC zauważył, że obaj mężczyźni nie zostali należycie pouczeni o wymogach formalnych związanych z wnoszeniem apelacji: Skarżący w sprawie *Parol przeciwko Polsce* na żadnym etapie postępowania nie został poinformowany o konieczności składania pism wraz z odpisami, zaś Skarżący w sprawie *Adamkowski przeciwko Polsce* został co prawda poinstruowany przez sąd o generalnym obowiązku dołączania odpisów do składanych pism procesowych, jednak nie otrzymał takiej informacji konkretnie w odniesieniu do zasad wnoszenia apelacji. Stwierdzając naruszenie art. 6 ust. 1 EKPC Trybunał wziął także pod uwagę, że obaj skarżący starali się dochować wymogów formalnych po wezwaniu sądu i zaprezentowali należyta staranność, której można oczekiwać od strony postępowania cywilnego.

---

⁸⁰ https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168097f226

4. Wykonanie wyroków

W dniu 21 sierpnia 2019 r. rząd przedstawił Komitetowi Ministrów informację na temat działań podjętych w celu wykonania wyroku. Rząd stanął na stanowisku, że do skutecznej implementacji orzeczeń ETPC nie są potrzebne żadne zmiany legislacyjne. Do naruszeń konwencji w obu sprawach nie doszło bowiem ze względu na istnienie jakiegoś problemu systemowego w Polsce, lecz wadliwego zastosowania przepisów krajowych przez sądy. W szczególności, zdaniem rządu, nie jest konieczne ujednoczenie wzorów pouczeń w postępowaniu cywilnym.

W wystąpieniu do Komitetu Ministrów z dnia 12 września 2019 r. HFPC nie podzieliła tej oceny. Fundacja argumentowała, że do naruszenia art. 6 EKPC doszło w analizowanych sprawach m.in. z tego powodu, że skarżący nie zostali należycie pouczeni o wymogach formalnych związanych z wnoszeniem apelacji. To z kolei mogło być spowodowane brakiem precyzyjnych regulacji prawnych dotyczących zakresu udzielanych pouczeń i sposobu ich formułowania. HFPC wskazała, powołując się na wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich, że brak jednolitych wzorów pouczeń prowadzi do daleko idących rozbieżności pomiędzy sądami. Fundacja zauważyła także, że nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z lipca 2019 r. zobowiązała Ministra Sprawiedliwości do określenia, do sierpnia 2020 r., jednolitych wzorów pouczeń. Zasadne jest więc zobowiązanie rządu do regularnego informowania Komitetu Ministrów na temat prac legislacyjnych w tym zakresie, tak aby zapewnić, że zakres pouczeń i sposób ich sformułowania odpowiadają wymogom wynikającym z art. 6 ust. 1 EKPC.

5. Rekomendacje HFPC

Wprowadzenie jednolitych wzorów pouczeń w postępowaniu cywilnym. Pouczenia powinny być sformułowane w przystępny sposób i, w zakresie dotyczącym zasad wnoszenia apelacji, powinny zawierać informacje o wszystkich najważniejszych wymogach formalnych, w tym obowiązku dołączenia odpowiedniej liczby odpisów wnoszonego środka zaskarżenia.

VII. Wykonanie wyroków stwierdzających naruszenie prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego

ARTYKUŁ 8

Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego

1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji.

A. Wyrok ETPC z dnia 20 marca 2007 r. w sprawie *Tysiąc przeciwko Polsce*, skarga nr 5410/03

1. Linia czasu

1

Okres, którego dotyczyła skarga: **luty 2000 r.** (zajście w ciążę przez Skarżącą) – **listopad 2000 r.** (urodzenie dziecka przez Skarżącą)

2

Data wniesienia skargi do ETPC: **15 stycznia 2003 r.**

3

Rozprawa przed ETPC: **7 lutego 2006 r.**

4

Wyrok ETPC⁸¹: **20 marca 2007 r.**

5

Daty planów działań Rządu RP:

- > **24 marca 2011 r.**⁸²,
- > **26 listopada 2013 r.** (uaktualnienie)

6

Data raportu Rządu RP z wykonania wyroku:

- > **4 sierpnia 2016 r.**,
- > **14 stycznia 2019 r.**

81 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79812>

82 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168063cfa0

Daty decyzji Komitetu Ministrów Rady Europy :

- › **8 czerwca 2011 r.**⁸³ – wezwanie do przedstawienia dodatkowych informacji dotyczących wykonania wyroku
- › **25 września 2014 r.**⁸⁴ – wezwania władz do przyjęcia rozwiązań wykonujących wyrok
- › **14 marca 2019 r.**⁸⁵ – wezwanie rządu do pilnego wprowadzenia zmian legislacyjnych dotyczących procedury sprzeciwu wobec opinii lub orzeczenia lekarza

Uwagi HFPC skierowane do Komitetu Ministrów ws. niewykonania wyroku

- › **18 marca 2014 r.**⁸⁶
- › **1 września 2017 r.**⁸⁷
- › **9 sierpnia 2018 r.**⁸⁸

2. Opis sprawy

Sprawa Tysiąc przeciwko Polsce dotyczyła dostępu do procedur umożliwiających wykonanie aborcji ze względów terapeutycznych. Alicja Tysiąc od wielu lat cierpiąca na poważną krótkowzroczność. Po tym jak Skarżąca w lutym 2000 r. zaszła w trzecią ciążę, kilku lekarzy okulistów stwierdziło, że kolejna ciąża może stwarzać poważne ryzyko utraty wzroku. Jednak odmówili oni wydania zaświadczeń, które pozwoliłyby jej na przerwanie ciąży ze względu na to, że zagraża ona jej zdrowiu i życiu (jedna z okoliczności uprawniających do przerywania ciąży zgodnie z ustawą o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży). Stosowne zaświadczenie wydał internista, jednak w publicznym szpitalu p. Tysiąc odmówiono wykonania zabiegu. Wskazano, że zagrożenie dla zdrowia Alicji Tysiąc nie było na tyle poważne, aby uzasadniało aborcję. W listopadzie 2000 r. Skarżąca urodziła dziecko. Stan wzroku Alicji Tysiąc znacznie się pogorszył (utrata widzenia dalej niż na 1,5 m), został jej przyznany znaczny (najwyższy) stopień niepełnosprawności oraz renta z tytułu niezdolności do pracy.

3. Wyrok ETPC

ETPC stwierdził naruszenie art. 8 EKPC (prawo do poszanowania życia prywatnego) przez brak odpowiednich środków prawnych, które pozwoliłyby skorzystać z prawa do przerywania ciąży ze względów zdrowotnych w sytuacji odmowy wykonania zabiegu przez personel medyczny.

ETPC podkreślił, że skarżąca nie miała żadnej dostępnej procedury, która pozwoliłaby formalnie zakwestionować decyzję lekarską o odmowie wykonania aborcji i ustalić, czy rzeczywiście zostały spełnione przesłanki do przerywania ciąży.

83 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805ccc03

84 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c4dfd

85 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016807438d7

86 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168063d28a

87 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016807438d7

88 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808cdd540

B. Wyrok ETPC z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie R. R. przeciwko Polsce, skarga nr 27617/04

1. Linia czasu

Okres, którego dotyczyła skarga: **20 lutego 2002 r.** (badania USG wskazujące na wady płodu) – **11 lipca 2002 r.** (urodzenie dziecka przez Skarżącą)

Złożenie skargi do ETPC: **30 lipca 2004 r.**

Wyrok ETPC⁸⁹: **26 maja 2011 r.**

Plan działań przedstawiony przez Rząd RP: **26 listopada 2013 r.**

Raporty Rządu RP z wykonania wyroku:

- > **4 sierpnia 2016 r.**⁹⁰
- > **14 stycznia 2019 r.**⁹¹

Decyzje Komitetu Ministrów Rady Europy:

- > **25 września 2014 r.**⁹² – wezwanie władz do przyjęcia rozwiązań wykonujących wyrok,
- > **14 marca 2019 r.**⁹³ – wezwanie rządu do pilnego wprowadzenia zmian legislacyjnych dotyczących procedury sprzeciwu wobec opinii lub orzeczenia lekarza

Daty uwag HFPC skierowanych do Komitetu Ministrów Rady Europy ws. niewykonania wyroku:

- > **18 marca 2014 r.**
- > **1 września 2017 r.**⁹⁴
- > **9 sierpnia 2018 r.**⁹⁵

89 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104911>

90 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168069f09d

91 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168091ebab

92 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c747b

93 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680937560

94 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016807438d7

95 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808cdd54

2. Opis sprawy

Skarżąca będąc w 18 tygodniu ciąży w dniu 20 lutego 2002 r. zgłosiła się na badania USG do ginekologa, które wykazały, że płód może mieć wadę. R. R. oświadczyła, że w przypadku potwierdzenia istnienia wad będzie gotowa usunąć ciążę. Powtarzane badania USG potwierdziły podejrzenia wystąpienia wad u płodu, jednak kolejni lekarze odmawiali wydania Skarżącej skierowania na badania prenatalne (amniopunkcja), które mogłaby wykonać w ramach świadczeń finansowanych ze środków publicznych. Lekarze, do których zgłaszała się R. R. krytykowali jej decyzję o gotowości poddania się aborcji lub wskazywali na szereg obowiązków lub formalności, które muszą być dokonane przed poddaniem się badaniom lub wykonaniem zabiegu. Ostatecznie dnia 29 marca 2002 r. w 23 tygodniu ciąży Skarżącej przeprowadzono badania prenatalne, na których wyniki miała czekać 2 tygodnie. Skarżąca cały czas wskazywała, że jest gotowa poddać się aborcji, wskazując jednocześnie, że zwykle taki zabieg jest wykonywany do 24 tygodnia ciąży, kiedy to płód uzyskuje już możliwość samodzielnego funkcjonowania poza organizmem matki. Skarżąca wyniki badań otrzymała 9 kwietnia 2002 r., które potwierdziły, że płód ma zespół Turnera. R.R. oświadczyła, że chce usunąć ciążę, jednak lekarze odmówili wykonania zabiegu, wskazując, że minął już czas, w którym taki zabieg może być przeprowadzony. 11 lipca 2002 r. Skarżącą urodziła dziecko z zespołem Turnera. Jej mąż po porodzie odszedł od rodziny.

3. Wyrok ETPC

ETPC stwierdził naruszenie art. 3 EKPC (wolność od tortur i poniżającego traktowania) oraz art. 8 EKPC (prawo do poszanowania życia prywatnego) w związku z brakiem zagwarantowania efektywnego dostępu do badań prenatalnych (dopuszczalnych zgodnie z prawem krajowym), których wyniki były niezbędne do podjęcia decyzji o poddaniu się aborcji w czasie, w którym jest to dopuszczalne. ETPC podkreślił szczególnie dotkliwy dla Skarżącej sposób traktowania ze strony personelu medycznego.

C. Wyrok ETPC z dnia 30 października 2013 r. w sprawie *P. i S. przeciwko Polsce*, skarga nr 57375/08

1. Linia czasu

- Wydarzenia, których dotyczyła skarga: **8 kwietnia 2008 r.** (popetnienie czynu zabronionego względem pierwszej Skarżącej) – **20 listopada 2008 r.** (umozliwienie postępowania karnego względem pierwszej Skarżącej)
- Złożenie skargi do ETPC: **18 listopada 2008 r.**
- Komunikacja sprawy Rządowi RP: **29 września 2011 r.**

Opinia przyjaciela sądu HFPC w postępowaniu przed Trybunałem:
7 lutego 2012 r.

Wyrok ETPC⁹⁶: **30 października 2012 r.**

Plan działań przedstawiony przez Rząd RP: **29 listopada 2013 r.**

Daty raportu Rządu RP z wykonania wyroku:

- > **3 października 2014 r.**
- > **14 czerwca 2017 r.**⁹⁷
- > **21 czerwca 2018 r.**⁹⁸
- > **21 grudnia 2018 r.**⁹⁹

Decyzje Komitetu Ministrów Rady Europy:

- > **21 września 2017 r.**¹⁰⁰ – Komitet wzywa do przedstawienia danych dotyczących dostępności aborcji i konsekwencji nieprzestrzegania umów z NFZ co do jej wykonywania
- > **20 września 2018 r.**¹⁰¹ – Komitet pilnie wzywa do zapewnienia efektywnego dostępu do aborcji, gdy jest zgodna z prawem
- > **14 marca 2019 r.**¹⁰² – Komitet wyraża poważne zaniepokojenie brakiem wprowadzenia zmian, które zapewnią dostęp do legalnej aborcji i wzywa do podjęcia niezwłocznych działań

Wystąpienia HFPC do Komitetu Ministrów Rady Europy wraz z odpowiedziami Rządu RP:

- > **1 września 2017 r.**¹⁰³
- > **9 sierpnia 2018 r.**¹⁰⁴

2. Opis sprawy

Sprawa *P. i S. przeciwko Polsce* dotyczyła czternastoletniej dziewczyny (pierwsza Skarżąca), której poszczególni lekarze odmawiali wykonania legalnej aborcji, do której była uprawniona

96 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114098>

97 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168072bde0

98 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808b71d7

99 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016809071dc

100 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168074ce12

101 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808d58fb

102 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016809375b1

103 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016807438d7

104 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808cdd54

zgodnie z polskim prawem. Zgodnie z ustawą o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży prokurator wydał skarżącej zaświadczenie, z którego wynikało, że ciąża była wynikiem czynu zabronionego. Zgodnie z przywołaną wyżej ustawą, w takiej sytuacji Skarżąca była uprawniona do legalnego wykonania zabiegu przerywania ciąży. Mimo tego lekarze z trzech szpitali przekazywali Skarżącej oraz jej matce (druga Skarżąca) mylne informacje o warunkach przerywania ciąży, a w konsekwencji odmawiali wykonania zabiegu. Lekarze odmawiając wykonania aborcji powoływali się na klauzulę sumienia, przy czym nie wskazywali Skarżącym realnych możliwości uzyskania tego świadczenia u innego lekarza lub w innej placówce medycznej. Obowiązek odesłania pacjenta, do innej placówki medycznej, w której będzie on miał szansę otrzymać świadczenie medyczne, wynikał wówczas z ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentysty. Ponadto dziewczyna została umieszczona na 10 dni w schronisku dla nieletnich, co wiązało się oddzieleniem jej od rodziny. Ostatecznie aborcja została wykonana w szpitalu oddalonym kilkaset kilometrów od domu skarżących. W toku całej sprawy doszło do nieuprawnionego publicznego ujawnienia danych osobowych skarżących przez jeden ze szpitali. Jednocześnie przeciwko Skarżącej wszczęto postępowanie karne o czyn z art. 200 § 1 Kodeksu karnego, który zakazuje obcowania płciowego z osobą poniżej 15 roku życia. Ostatecznie postępowanie umorzono, uznając Skarżącą wyłącznie za ofiarę czynu zabronionego, a nie za jego sprawcę.

3. Wyrok ETPC

W wyroku ETPC uznał, że doszło do naruszenia:

- ▶ art. 8 EKPC (prawo do poszanowania życia prywatnego) przez brak zapewnienia efektywnego dostępu do rzetelnych informacji o warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz przez brak zagwarantowania dostępu do aborcji, w sytuacji gdy była ona zgodna z prawem;
- ▶ art. 8 EKPC przez ujawnienie przez publiczny szpital danych osobowych Skarżącej;
- ▶ art. 5 EKPC (prawo do poszanowania wolności) przez nieuzasadnione umieszczenie Skarżącej w schronisku dla nieletnich, w celu oddzielenia jej od rodziców i powstrzymaniu wykonania aborcji;
- ▶ art. 3 EKPC (wolność do tortur i poniżającego traktowania) w związku z sposobem traktowania przez personel szpitala, umieszczeniem w schronisku dla nieletnich i wszczęciem przeciwko Skarżącej postępowania karnego.

Działania podjęte przez władze krajowe

W celu wykonania wyżej wskazanych wyroków ETPC została przyjęta ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1318 z późn. zm.). Zgodnie z art. 31 ustawy pacjent ma prawo wnieść sprzeciw wobec opinii albo orzeczenia, jeżeli opinia albo orzeczenie ma wpływ na prawa lub obowiązki pacjenta wynikające z przepisów prawa (ust. 1). Sprzeciw wnosi się do Komisji Lekarskiej działającej przy Rzeczniku Praw Pacjenta, za pośrednictwem Rzecznika Praw Pacjenta, w terminie 30 dni od

dnia wydania opinii albo orzeczenia przez lekarza orzekającego o stanie zdrowia pacjenta. Sprzeciw wymaga uzasadnienia, w tym wskazania przepisu prawa, z którego wynikają prawa lub obowiązki, które narusza orzeczenie lub opinia lekarska. Komisja Lekarska zobligowana jest do wydania orzeczenia niezwłocznie, nie później niż w terminie 30 dni od dnia wniesienia sprzeciwu.

Zdaniem Rządu RP procedura sprzeciwu wobec orzeczenia lub opinii lekarza stanowi właściwą gwarancję proceduralną, z której mogą skorzystać kobiety, którym lekarze odmawiają wykonania legalnej aborcji.

Ocena wykonania wyroków i rekomendacje HFPC

Zdaniem HFPC władze polskie nie wykonały w pełni wyroków ETPC dotyczących dostępu do legalnej aborcji. Nadal brak jest gwarancji proceduralnych, które zapewnią efektywny dostęp do zabiegu, w sytuacjach, gdy kobieta jest do niego uprawniona.

Procedura sprzeciwu wobec opinii lub orzeczenia lekarza nie jest narzędziem, które pozwala chronić prawo kobiet do skorzystania z zabiegu przerwania ciąży.

W ocenie HFPC najważniejsze wady tej procedury to: nadmierny formalizm, brak możliwości zastosowania procedury w przypadku odmowy wydania opinii lub orzeczenia przez lekarza, wątpliwości czy sprzeciw dotyczy odmowy skierowania na badania, brak gwarancji szybkiego i terminowego rozpatrzenia sprzeciwu.

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 7 października 2015 r. (sygn. K 12/14) uznał za niezgodną z Konstytucją RP regulację ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry (art. 39 ustawy) w zakresie, w jakim zobowiązywała ona lekarza powstrzymującego się od wykonania świadczenia zdrowotnego niezgodnego z jego sumieniem do wskazania realnych możliwości uzyskania takiego świadczenia u innego lekarza lub w innym podmiocie leczniczym. Wyrok TK oznacza, że obecnie w polskim prawie nie istnieje przepis prawa, który nakazywałby lekarzowi albo innemu personelowi w placówce służby zdrowia wskazanie pacjentowi na realną możliwość uzyskania świadczenia zdrowotnego w innym miejscu w przypadku odmowy jego wykonania z uwagi na klauzulę sumienia.

Procedura sprzeciwu w obecnym kształcie nie gwarantuje, że kobieta otrzyma rzetelną, pełną i obiektywną informację co do tego, czy jest uprawniona do skorzystania z legalnej terminacji ciąży, ani nie gwarantuje uzyskania informacji o tym, gdzie taki zabieg może wykonać w sytuacji powołania się na klauzulę sumienia przez lekarza. Ponadto procedura sprzeciwu nie stanowi remedium na sytuacje, w których lekarze będą celowo zatajać pewne fakty lub udzielać niepełnych i mylących informacji kobiecie co do możliwej aborcji, po to by w ten sposób uniemożliwić jej przerwanie ciąży.

W decyzjach z dnia 20 września 2018 r. oraz dnia 14 marca 2019 r. dotyczących wykonania wyroku w sprawie *P. i S. przeciwko Polsce* Komitet Ministrów w sposób stanowczy wezwał

Rząd Polski do podjęcia niezwłocznych działań, które zapewnią skuteczny dostęp do legalnych zabiegów przerwania ciąży.

Władze Polski powinny zagwarantować, że kobiety przed upływem terminów, które pozwalają na dokonanie aborcji, będą otrzymywać rzetelną i obiektywną informację o warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz o stanie płodu.

Władze Polski powinny wprowadzić efektywną i szybką procedurę, która zagwarantuje kobietom możliwość realizacji prawa do aborcji, gdy jest ona dopuszczalna przez prawo krajowe.

Powinny zostać wprowadzone mechanizmy, które będą zapobiegały unicestwianiu prawa do wykonania aborcji na skutek powoływania się przez lekarzy na klauzulę sumienia.

D. Wyrok ETPC z dnia 10 kwietnia 2018 r. w sprawie *Bistieva i inni przeciwko Polsce*, skarga nr 75157/14

1. Linia czasu

- 1 Wydanie postanowienia o umieszczeniu skarżących w Strzeżonym Ośrodku dla Cudzoziemców w Kętrzynie: **9 stycznia 2014 r.**
- 2 Zwolnienie skarżących ze Strzeżonego Ośrodka dla Cudzoziemców w Kętrzynie: **29 czerwca 2014 r.**
- 3 Złożenie skargi do ETPC: **26 listopada 2014 r.**
- 4 Komunikacja sprawy Rządowi RP: **28 września 2015 r.**
- 5 Wyrok ETPC¹⁰⁵: **10 kwietnia 2018 r.**
- 6 Wyrok stał się ostateczny: **10 lipca 2018 r.**
- 7 Raport rządu RP z wykonania wyroku: **11 czerwca 2019 r.**
- 8 HFPC przedstawiła uwagi do raportu rządu RP oraz rekomendacje dotyczące wdrożenia wyroku: **21 sierpnia 2019 r.**
- 9 Rząd RP przedstawił swój komentarz do uwag HFPC: **6 września 2019 r.**

105 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182210>

2. Opis sprawy

Sprawa dotyczy rodziny z Czeczenii (rodziców z dziećmi), która w 2013 r. złożyła do Urzędu do Spraw Cudzoziemców wniosek o nadanie statusu uchodźcy. Polskie władze odmówiły udzielenia rodzinie ochrony i orzekły o jej wydaleniu. Wówczas cała rodzina wyjechała do Niemiec, a podczas pobytu za granicą urodziło się kolejne dziecko. W styczniu 2014 r. matka wraz z dziećmi zostali przekazani do Polski i umieszczeni w Strzeżonym Ośrodku dla Cudzoziemców w Kętrzynie m.in. w celu zabezpieczenia wykonania decyzji o wydaleniu. Wojewoda Warmińsko-Mazurski uznał jednak, że pobyt dziecka urodzonego w Niemczech jest legalny i odmówił wydania decyzji o wydaleniu wobec niego.

W zażaleniach na postanowienia o umieszczeniu i przedłużeniu pobytu w strzeżonym ośrodku skarżący powoływali się m.in. na niezbadanie przez polskie władze wpływu, jaki pozbawienie wolności ma na dzieci Skarżącej. Ponadto podnosili również, że skoro w przypadku najmłodszego dziecka wydana została decyzja o odmowie wydalenia, to nie ma uzasadnienia jego pobyt w strzeżonym ośrodku celem zabezpieczenia jego wydalenia.

Podczas pobytu w strzeżonym ośrodku, rodzina złożyła dwa kolejne wnioski o nadanie statusu uchodźcy. Przy składaniu trzeciego wniosku rodzina wskazała, że ojcu skarżącej nadany został status uchodźcy w oparciu o podobne powody, jakie podała skarżąca. Z tego względu Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców wstrzymał wykonanie swojej wcześniejszej decyzji o wydaleniu.

Rodzina została zwolniona z ośrodka dopiero pod koniec czerwca 2014 r.

3. Wyrok ETPC

Trybunał stwierdził naruszenie prawa do życia rodzinnego w tej sprawie. W wyroku stwierdzono, że doszło do tego przez niewzięcie pod uwagę dobra trójki dzieci podczas decydowaniu o pozbawieniu wolności, do czego polskie władze były zobowiązane na podstawie przepisów prawa (m.in. Konwencji praw dziecka ONZ czy Karty praw podstawowych UE). Sam fakt, że dzieci są umieszczane w ośrodku strzeżonym razem z rodzicami, w opinii Trybunału nie stanowi zapewnienia najlepszego interesu dziecka. Ponadto Trybunał uznał, że polskie władze powinny rozważyć zastosowanie środków wolnościowych, a detencja powinna zawsze być rozwiązaniem, po które sięga się w ostateczności.

W wyroku stwierdzono również, że okres pozbawienia wolności (5 miesięcy i 20 dni) był zbyt długi, a postępowania administracyjne prowadzone wobec dzieci pozbawionych wolności powinny być prowadzone szybciej i z większą starannością.

W wyroku Trybunał stwierdził, że do naruszenia Konwencji doszło pomimo dobrych warunków panujących w Strzeżonym Ośrodku dla Cudzoziemców w Kętrzynie jak również pomimo tego, że można było uznać, iż rodzina będzie chciała ponownie wyjechać do Niemiec.

Jednocześnie Trybunał uznał, że w zakresie naruszenia prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego (art. 5 ust. 1 Konwencji) nie została wyczerpana ścieżka krajowa. Skarżący powinni

najpierw złożyć wnioski o zadośćuczynienie za niestusne umieszczenie w strzeżonym ośrodku do sądu krajowego.

4. Działania podjęte przez władze krajowe

Władze polskie zapłaciły skarżącemu zasądzone przez Trybunał zadośćuczynienie.

W 2019 r. Rząd RP przedstawił Komitetowi Ministrów Rady Europy raport z wykonania wyroku. W dokumencie stwierdzono, że do polskiego prawa wprowadzona została możliwość stosowania rozwiązań alternatywnych wobec umieszczenia uchodźców w strzeżonym ośrodku. Wskazano również, że rozwiązania takie są powszechnie stosowane. Rząd zaznaczył, że pracownicy służb migracyjnych zostali powiadomieni o treści wyroku. Wobec powyższego, zdaniem rządu, podjęte działania powodują, że wszelkie zobowiązania dotyczące wykonania wyroku zostały spełnione.

5. Odpowiedź HFPC na stanowisko rządu i rekomendacje HFPC

W odpowiedzi, HFPC skierowała do Komitetu Ministrów Rady Europy wystąpienie w omawianej sprawie. W swoim stanowisku Fundacja wskazała, że istotnie rozwiązania alternatywne wobec detencji są szeroko stosowane. Jednak z doświadczeń organizacji pozarządowych oraz krajowych instytucji ochrony praw człowieka wynika, że w postępowaniach o umieszczenie w strzeżonym ośrodku, najlepszy interes dziecka nadal nie jest w odpowiedni sposób badany. Ponadto, sądy zazwyczaj orzekają umieszczenie w strzeżonym ośrodku na maksymalny dopuszczalny prawem okres. W związku z tym HFPC zaapelowała do Komitetu Ministrów o rozpatrzenie raportu rządu na najbliższym spotkaniu i wzięcie pod uwagę HFPC.

6. Rekomendacje HFPC

W swoim stanowisku HFPC przedstawiła rekomendacje dotyczące wykonania wyroku w sprawie *Bistieva*. W tym celu władze polskie powinny:

- ▶ przeprowadzić szkolenia dla sędziów i funkcjonariuszy Straży Granicznej ze stosowania zasady dobra dziecka oraz z orzecznictwa ETPC w tym zakresie;
- ▶ określić praktyczne wskazówki dotyczące konkretnych czynności, jakie Straż Graniczna i sądy powinny przeprowadzać w ramach badania najlepszego interesu dziecka
- ▶ zapewnić, aby badanie najlepszego interesu dziecka miało miejsce w każdej sprawie dotyczącej umieszczenia w strzeżonym ośrodku, czynności postępowania powinny obejmować przesłuchanie dziecka i zapewnienie niezależnego badania psychologicznego lub medycznego dotyczącego wpływu pozbawienia wolności na dziecko.
- ▶ doprowadzić do tego, aby postanowienia o umieszczeniu rodziny w strzeżonym ośrodku zawierały także szczegółowe zindywidualizowane uzasadnienie odnoszące się do sytuacji dzieci;

- ▶ zapewnić pomoc prawną z urzędu w każdej sprawie dotyczącej umieszczenia w strzeżonym ośrodku rodziny z dziećmi.

HFPC przedstawiła również zalecenia dla Komitetu:

- ▶ Aby uzyskać pełny obraz umieszczania dzieci w strzeżonych ośrodkach, Komitet powinien zwrócić się do rządu o dostarczenie dokładnych i aktualnych danych statystycznych dotyczących liczby dzieci umieszczonych w tych ośrodkach oraz zastosowanych środków alternatywnych,
- ▶ rozpatrzenie wykonania wyroku w sprawie *Bistieva przeciwko Polsce* na następnym posiedzeniu

7. Odpowiedź rządu na rekomendacje HFPC

W odpowiedzi na stanowisko HFPC polskie władze wskazały, że zgodnie z przepisami w pierwszym rzędzie, zanim zastosowana zostanie detencja, rozpatrywana jest możliwość zastosowania środków alternatywnych. Rząd stwierdził również, że detencja stosowana jest przede wszystkim wobec rodzin, które z naruszeniem przepisów prawa usiłowały lub przekroczyły granicę polską w trakcie postępowania w sprawie o udzielenie ochrony międzynarodowej. Ponadto władze polskie, zaprezentowały aktualne statystyki dotyczące ilości małoletnich umieszczonych w strzeżonych ośrodkach oraz wobec których zastosowano środki alternatywne. Rząd wskazał, że w ośrodkach tych przebywa coraz mniej małoletnich.

Rząd stwierdził również, że praktyka dotycząca detencji małoletnich nie wymaga poprawy – w postępowaniach o umieszczenie w strzeżonym ośrodku dobro dziecka jest brane pod uwagę w odpowiedni sposób.

E. Wyrok ETPC z dnia 15 września 2015 r. w sprawie *Milka przeciwko Polsce*, skarga nr 14322/12 oraz wyrok ETPC z dnia 1 czerwca 2017 r. w sprawie *Dejneki przeciwko Polsce*, skarga nr 9635/13

1. Linia czasu:

A. *Milka p. Polsce*

Złożenie skargi przez S. Milkę do ETPC: **10 lutego 2012 r.**

Wyrok ETPC¹⁰⁶: **15 września 2015 r.**

¹⁰⁶ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-174038>

- 3 Raport z działań przedstawiony przez Rząd RP¹⁰⁷: **15 listopada 2016 r.**
- 4 Uaktualniony Raport przedstawiony przez Rząd RP¹⁰⁸: **31 października 2017 r.**
- 5 Uaktualniony Raport przedstawiony przez Rząd RP¹⁰⁹: **10 lipca 2019 r.**
- 6 Stanowisko HFPC do Komitetu Ministrów¹¹⁰: **18 września 2019 r.**
- 7 Odpowiedź Rządu RP na wystąpienie HFPC¹¹¹: **1 października 2019 r.**

B. Dejneka p. Polsce

- 1 Złożenie skargi przez A. Dejnka do ETPC: **14 stycznia 2013 r.**
- 2 Wyrok ETPC¹¹²: **1 czerwca 2017 r.**
- 3 Raport przedstawiony przez Rząd RP¹¹³: **26 luty 2018 r.**
- 4 Uaktualniony Raport przedstawiony przez Rząd RP¹¹⁴: **10 lipca 2019 r.**
- 5 Stanowisko HFPC do Komitetu Ministrów: **18 września 2019 r.**
- 6 Odpowiedź Rządu RP na wystąpienie HFPC¹¹⁵: **1 października 2019 r.**

2. Opisy spraw oraz wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Dnia 15 września 2015 r. ETPC wydał wyrok w sprawie *Milka przeciwko Polsce*, w którym stwierdził naruszenie Konwencji polegające na poddawaniu osadzonego kontroli osobistej mimo braku podstaw do takiego działania. Podstawą wyroku ETPC była sprawa Sławomira Milki, który w trakcie pobytu w jednostkach penitencjarnych kilkakrotnie odmówił poddania się kontroli osobistej. W następstwie tego zachowania dyrektorzy zakładów karnych,

107 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016806bef6d

108 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680764bed

109 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016809665c3

110 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680980669

111 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680980669

112 <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-175990>

113 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168078f375

114 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016809665c3

115 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680980669

w których przebywał skarżący, ukarali go kilkoma karami dyscyplinarnymi. Wśród kar znalazły się nagana, pozbawienie możliwości otrzymania paczki żywnościowej, a także umieszczenie w izbie izolacyjnej. Odwołania S. Milka do sądu penitencjarnego nie przyniosły rezultatu.

ETPC uznał, że w sprawie S. Milki doszło do naruszenia art. 8 EKPC stanowiącego między innymi, że każdy ma prawo do ochrony swojej prywatności. ETPC stwierdził, że taka ingerencja państwa w fizyczną i psychiczną integralność jednostki musi być proporcjonalna do jej zamierzonego celu. Dlatego kontrole osobiste winny być, zdaniem ETPC, przeprowadzane w odpowiedni sposób.

ETPC zwrócił uwagę, że brak było dowodów wskazujących na to, że skarżący mógł posiadać przy sobie niebezpieczne przedmioty. W ocenie ETPC S. Milka nie dał w przeszłości powodów, żeby przypuszczać, że może przemycać takie przedmioty na teren jednostki penitencjarnej. Zdaniem ETPC stosowanie środków, takich jak kontrola osobista, o charakterze inwazyjnym czy wręcz poniżającym, musi być zawsze podparte wiarygodnym uzasadnieniem ze strony władz jednostki penitencjarnej.

W wyroku z dnia 1 czerwca 2017 r. w sprawie *Dejnek przeciwko Polsce* Trybunał również stwierdził naruszenie Konwencji polegające na poddawaniu osadzonego kontroli osobistej mimo braku podstaw do takiego działania. W przeciwieństwie do sprawy Stanisława Milki, Artur Dejnek był poddawany kontrolom osobistym, ponieważ w jego odzieży znaleziono pieniądze pochodzące z nielegalnego źródła oraz substancje psychoaktywne. ETPC w niniejszej sprawie zauważył, że nie każda kontrola osobista skarżącego była uzasadniona stosownymi przestankami. Dlatego też, podobnie jak w sprawie *Milka przeciwko Polsce*, Trybunał wskazał, że: „(...) wysoce inwazyjne i potencjalnie upokarzające środki, takie jak oględziny ciała lub kontrola osobista wymagają wiarygodnego uzasadnienia. Nie wydaje się, by takie uzasadnienie było przedstawione skarżącemu przez władze więzienne w niniejszej sprawie”¹¹⁶.

W obu wyrokach ETPC odnotował stanowisko Rzecznika Praw Obywatelskich z grudnia 2014 roku wskazujące na brak możliwości zakwestionowania przez osadzonych decyzji funkcjonariuszy Służby Więziennej o poddaniu więźnia kontroli osobistej. W ocenie ETPC brak takiego efektywnego środka znacząco utrudnia realizację na poziomie krajowym wymogu należytego uzasadniania decyzji o zastosowaniu kontroli osobistej więźnia¹¹⁷.

3. Działania podjęte przez władze krajowe

116 *Dejnek przeciwko Polsce*, § 75.

117 Rzecznik Praw Obywatelskich w swoim wystąpieniu z 23 grudnia 2014 roku skierowanym do Ministra Sprawiedliwości wskazał przede wszystkim, że: „(...) decyzja o przeprowadzeniu kontroli osobistej wobec skazanego jest dla niego równie, a może nawet bardziej istotna, jako ingerująca głęboko w sferę prywatności i godności, niż np. decyzja o kontroli przedmiotów do niego należących. W tej sytuacji jeżeli na decyzję o kontroli przedmiotów przysługuje środek zaskarżenia w postaci skargi w trybie art. 7 k.k.w. to tym bardziej skarga w tym trybie winna służyć na decyzję o poddaniu skazanego kontroli osobistej”. Pismo RPO do Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2014 r., pismo znak: KMP.571.83.2014.MMa, s. 4, dostęp: <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20Generalne%20z%20dnia%2023.12.2014%20or%20do%20Ministra%20Sprawiedliwo%C5%9Bci%20w%20osprawie%20kontroli%20osobistych%20w%20jednostkach%20penitencjarnych.pdf>.

W planie działań przedstawionym przez Rząd RP dnia 12 lipca 2019 r. wskazano, że: „(...) w odniesieniu do możliwości złożenia odwołania od przeprowadzonej kontroli osobistej, należy zaznaczyć, że zgodnie z art. 116 § 2 Kodeksu karnego wykonawczego kontrola osobista osadzonych odbywa się bezpośrednio na podstawie przepisów i nie wymaga decyzji dyrektora zakładu karnego. Jednakże brak takiego wymogu nie oznacza, że decyzje o przeprowadzaniu kontroli osobistej nie podlegają nadzorowi. Zgodnie zatem wszelkie decyzje i działania oparte na art. 116 §-5 Kodeksu karnego wykonawczego podlegają nadzorowi sądowemu sędziego penitencjarnego oraz nadzorowi administracyjnemu organów nadzoru w ramach struktury organizacyjnej Służby Więziennej (art. 78 § 2 Kodeksu karnego wykonawczego)”¹¹⁸.

4. Rekomendacje HFPC:

- ▶ Wprowadzenie do Kodeksu karnego wykonawczego obowiązku wydawanie decyzji przez dyrektorów jednostek penitencjarnych o dokonywaniu kontroli osobistych;
- ▶ Wprowadzenie obowiązku sporządzania protokołów oraz rejestrów z dokonania każdej kontroli osobistej;
- ▶ Wprowadzenie możliwości złożenia zażalenia do sądu penitencjarnego na dokonaną kontrolę osobistą celem zbadania jej zasadności, prawidłowości i legalności;
- ▶ Wprowadzenie możliwości dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia za dokonaną kontrolę osobistą, która byłaby nielegalna, nieprawidłowa lub bezzasadna.

F. Wyrok ETPC z dnia 20 września 2018 r. w sprawie *Solska i Rybicka przeciwko Polsce*, skargi nr 30491/17 i 31083/17

1. Linia czasu

- 1** Katastrofa lotnicza pod Smoleńskiem, śmierć 96 osób znajdujących się na pokładzie samolotu, w tym męża Małgorzaty Rybickiej, Arkadiusza Rybickiego, i męża Ewy Solskiej, Leszka Solskiego: **10 kwietnia 2010 r.**
- 2** Postanowienie prokuratora o dopuszczenie dowodu z opinii zespołu biegłych polegającego na radiologicznym obrazowaniu przestrzennym, oględzinach i otwarciu zwłok ofiar katastrofy: **7 października 2016 r.**
- 3** Złożenie skarg do ETPC: **19 kwietnia 2017 r.**
- 4** Zakomunikowanie skarg rządowi RP: **22 września 2017 r.**

118 Communication of the Government of the Republic of Poland z dnia 12 lipca 2019, s. 3, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016809665c3.

Wyrok ETPC¹¹⁹: **20 września 2018 r.**

Plan działań przedstawiony przez Rząd RP¹²⁰: **28 czerwca 2019 r.**

2. Opis sprawy

W październiku 2016 r. prokurator prowadzący postępowanie w sprawie katastrofy smoleńskiej postanowił powołać zespół biegłych w celu przeprowadzenia autopsji ciał ofiar. Badania miały służyć ustaleniu przyczyn zgonu, w szczególności pod kątem tego, czy doszło do niego w wyniku uderzenia samolotu o powierzchnię ziemi, czy może wskutek eksplozji materiałów wybuchowych na pokładzie. W tym celu miały zostać wykonane ekshumacje 83 ofiar – ciała 9 ofiar zostały ekshumowane wcześniej, zaś w czterech przypadkach doszło do kremacji zwłok. Część rodzin sprzeciwiała się takiej decyzji, twierdząc, że ekshumacje będą naruszać ich prawo do kultu pamięci o zmarłych bliskich oraz prawo do prywatności. Pośród nich były również Małgorzata Rybicka, żona zmarłego w katastrofie Arkadiusza Rybickiego i Ewa Solska, żona zmarłego w katastrofie Leszka Solskiego, które apelowały do Prokuratora Generalnego o zaniechanie przeprowadzania tej czynności, a następnie złożyły formalne zażalenie na postanowienie prokuratora. Prokuratura uznała to zażalenie za niedopuszczalne, jednak skarżące odwołały się do Sądu Okręgowego w Warszawie. Postępowanie w tej sprawie wciąż się toczy, gdyż w kwietniu 2017 r. sąd zadał Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie dotyczące tego, czy Kodeks postępowania karnego „w zakresie, w jakim nie przewiduje możliwości złożenia zażalenia na zarządzenie wyjęcia zwłok z grobu” jest zgodny z Konstytucją oraz EKPC. Pytanie to do dziś pozostaje nierozpatrzone. Ostatecznie ekshumacje zostały przeprowadzone w maju 2018 r.

3. Wyrok ETPC

W kwietniu 2017 r. M. Rybicka i E. Solska złożyły skargę do ETPC. Skarga została przygotowana w ramach Programu Spraw Precedensowych HFPC.

W dniu 20 września 2018 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka wydał wyrok. Orzekł w nim, że przeprowadzenie ekshumacji A. Rybickiego i L. Solskiego wbrew woli ich żon naruszało art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Trybunał uznał, że ekshumacje wbrew woli rodzin ofiar stanowią ingerencję w prawo do ochrony życia prywatnego i rodzinnego w rozumieniu art. 8 EKPC. Podstawowym wymogiem wynikającym z tego przepisu jest działanie władz krajowych na podstawie prawa. W omawianej sprawie podstawę taką stanowiły przepisy Kodeksu postępowania karnego. Jednakże wymóg legalności określony w Konwencji oznacza coś więcej niż samo tylko istnienie określonych przepisów krajowych. Przepisy te muszą bowiem mieć odpowiednią jakość, a więc odpowiadać standardom wynikającym z zasady rządów prawa: być jasne, precyzyjne, dostępne, a także zapewniać jednostkom

119 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-186135>

120 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680965f1c

adekwatną ochronę przed arbitralnością władz. Tymczasem, w ocenie ETPC, przepisy KPK nie zapewniały takiej ochrony, gdyż nie przewidywały możliwości zaskarżenia postanowienia prokuratora o przeprowadzeniu ekshumacji do sądu lub jakiegokolwiek innego niezależnego organu. Nie zobowiązywały też prokuratury do uwzględniania praw bliskich ekshumowanych ofiar.

4. Działania polskich władz

Rząd wyłacił skarżącym zasądzone przez ETPC zadośćuczynienie w należyтым terminie.

W dniu 28 czerwca 2019 r. rząd przedłożył Komitetowi Ministrów Rady Europy informację na temat środków podjętych w celu wykonania wyroku¹²¹. Przyznał w nim, że do należytej implementacji orzeczenia konieczna będzie nowelizacja przepisów poprzez wprowadzenie możliwości zaskarżenia zarządzenia prokuratora o przeprowadzeniu ekshumacji do niezależnego organu oraz zobowiązanie prokuratury do rozważenia, przed podjęciem decyzji w przedmiocie ekshumacji, czy cele dochodzenia (śledztwa) nie mogą być osiągnięte za pomocą łagodniejszych środków. Jednocześnie rząd wskazał, że jak dotąd nie rozpoczęto odpowiednich prac ustawodawczych – przeprowadzane są jednak analizy i wewnętrzne konsultacje.

5. Rekomendacje HFPC

Należy dokonać nowelizacji Kodeksu postępowania karnego poprzez:

- ▶ jednoznaczne określenie, że przeprowadzenie ekshumacji powinno być poprzedzone rozmowami z osobami bliskimi zmarłego, a w sytuacji jej sprzeciwu, jest dopuszczalne wyłącznie w sytuacji, gdy cele postępowania karnego nie mogą być osiągnięte za pomocą łagodniejszych środków;
- ▶ wprowadzenie możliwości zaskarżenia przez osoby bliskie zmarłego postanowienia prokuratora o przeprowadzeniu ekshumacji lub uzależnienie dopuszczalności przeprowadzenia ekshumacji od zgody sądu.

---

¹²¹ Dokument dostępny pod adresem: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680965f1c (ostatni dostęp: 27 września 2019 r.).

VIII. Wykonanie wyroków stwierdzających naruszenie wolności słowa

---

ARTYKUŁ 10

Wolność wyrażania opinii

1. Każdy ma prawo do wolności wyrażania opinii. Prawo to obejmuje wolność posiadania poglądów oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Niniejszy przepis nie wyklucza prawa Państw do poddania procedurze zezwoleń przedsiębiorstw radiowych, telewizyjnych lub kinematograficznych.

2. Korzystanie z tych wolności pociągających za sobą obowiązki i odpowiedzialność może podlegać takim wymogom formalnym, warunkom, ograniczeniom i sankcjom, jakie są przewidziane przez ustawę i niezbędne w społeczeństwie demokratycznym w interesie bezpieczeństwa państwowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa publicznego ze względu na konieczność zapobieżenia zakłóceniu porządku lub przestępstwu, z uwagi na ochronę zdrowia i moralności, ochronę dobrego imienia i praw innych osób oraz ze względu na zapobieżenie ujawnieniu informacji poufnych lub na zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej.

Wyrok ETPC z dnia 5 lipca 2011 r. w sprawie *Wizerkaniuk przeciwko Polsce*, skarga nr 18990/05

1. Linia czasu

1

Publikacja tekstu dziennikarskiego: **7 maja 2003 r.**

2

Skazanie Skarżącego: **30 kwietnia 2004 r.**

3

Ostateczne rozstrzygnięcie w kraju – wyrok TK w sprawie SK 52/05:
29 września 2008 r.

4

Złożenie skargi do ETPC: **14 maja 2005 r.**

- 5 Komunikacja sprawy rządowi RP: **24 stycznia 2007 r.**
- 6 Wyrok ETPC¹²²: **5 lipca 2011 r.**
- 7 Wystąpienie HFPC do Komitetu Ministrów Rady Europy¹²³: **6 czerwca 2012 r.**
- 8 Opinia HFPC na temat propozycji legislacyjnych¹²⁴: **27 lutego 2017 r.**
- 9 Wejście w życie zmian w Prawie prasowym: **12 grudnia 2017 r.**
- 10 Raport Rządu z wykonania wyroku¹²⁵: **27 marca 2018 r.**
- 11 Drugie wystąpienie HFPC do Komitetu Ministrów¹²⁶: **10 września 2018 r.**
- 12 Uaktualniony raport Rządu RP¹²⁷: **22 maja 2019 r.**
- 13 Rezolucja końcowa zamykająca nadzór Komitetu Ministrów nad wykonaniem wyroków¹²⁸: **4 września 2019 r.**

2. Opis sprawy

Wobec Jerzego Wizerkaniuka, redaktora naczelnego „Gazety Kościańskiej” zostało wszczęte postępowanie z art. 49 prawa prasowego w zw. z art. 14 pr. pras., ze względu na brak autoryzacji wypowiedzi prasowej. Redaktor opublikował wywiad, opatrzony zdjęciem posta, bez jego wyraźnej i jednoznacznej zgody. Postępowanie w sprawie przeciwko skarżącemu zostało warunkowo umorzono na rok, a skarżący został zobowiązany do zapłaty kwoty 1000 zł na wskazany przez sąd cel społeczny. Redaktor złożył skargę do Trybunału Konstytucyjnego (SK 52/05) oraz do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (skarga nr 18990/05). W skargach podnosił, że instytucja autoryzacji godzi w wolność słowa wypowiedzi cytowanych dosłownie, nie wskazując wartości, która miaby być chroniona. Ponadto, instytucja ta ma na celu ochronę osób (w szczególności polityków), które mają znaczną świadomość odpowiedzialności za słowo. Według redaktora autoryzacja może służyć wywieraniu nacisków na redaktorów przez osoby będące źródłem informacji. Tym samym redaktor podnosił, iż

122 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105557>

123 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168063d1c8

124 [http://www.obserwatorium.org/images/HFPC%20-%20uwagi%20do%20projektu%20ustawy%20o%20zmianie%20ustawy%20-%20Prawo%20prasowe%20\(skan\).pdf?fbclid=IwARoGwo68she8ovJggWfRseEuOf2Y9U-G8RpTLkYnFIS1pwjQzrAdbEbbBPoA](http://www.obserwatorium.org/images/HFPC%20-%20uwagi%20do%20projektu%20ustawy%20o%20zmianie%20ustawy%20-%20Prawo%20prasowe%20(skan).pdf?fbclid=IwARoGwo68she8ovJggWfRseEuOf2Y9U-G8RpTLkYnFIS1pwjQzrAdbEbbBPoA)

125 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016807b43aa

126 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808de331

127 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016809492ce

128 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168096d6a7

instytucja jest niezgodna z art. 14 (wolność prasy i innych środków społecznego przekazu), z art. 54 (wolność wyrażania swoich poglądów) oraz art. 31 ust. 3 Konstytucji (zawierający katalog ograniczeń w zakresie korzystania z konstytucyjnych praw) oraz z art. 10 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

W wyroku z dnia 29 września 2008 r. TK uznał, że instytucja autoryzacji oraz wiążące się z nią sankcje karne są zgodne z Konstytucją. W orzeczeniu TK podkreślił, że wolność słowa jest fundamentem społeczeństwa demokratycznego. Art. 14 Konstytucji nakłada negatywny obowiązek na państwo – powstrzymanie się od ingerencji w prasę oraz inne środki masowego przekazu. Zakaz ten, jak wskazał w uzasadnieniu TK, nie odnosi się jednak do możliwości prawnego oddziaływania przez państwo na prasę w celu zapewnienia realizacji konstytucyjnych praw i wolności. TK przypomniał ponadto, że art. 54 Konstytucji nie jest prawem absolutnym oraz, że podlega możliwości ograniczenia ze względu na ochronę dóbr osobistych informatorów, których naruszenie często bardzo trudno naprawić. TK w wyroku odniósł się do sankcji karnych wskazując, że jest ona proporcjonalna do celu, jakim jest ochrona dóbr osobistych i ochrona osoby będącej źródłem informacji. Zagrożenie sankcją karną ma charakter prewencyjny, który ma powstrzymać od dokonania naruszenia. TK wskazał w uzasadnieniu, że w wyniku opublikowania tekstu bez autoryzacji zostało w ostatnich latach wszczęte tylko jedno postępowanie karne wobec dziennikarza, co przeczy zarzutom o nadużywaniu tejże instytucji.

3. Wyrok ETPC

Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał, że postępowanie karne oraz sankcje nałożone na dziennikarza były nieproporcjonalną ingerencją w prawo do wolności słowa. ETPC podkreślił, że polskie sądy zignorowały dwa czynniki bardzo istotne dla właściwej oceny sprawy. Po pierwsze, sądy krajowe w ogóle nie odniosły się do treści wywiadu oraz nie badały, czy publikacja rzeczywiście zniekształcała oryginalne wypowiedzi polityka, przedstawiała je w fałszywym lub zmanipulowanym kontekście, a także czy faktycznie naruszyła dobre imię polityka.

Po drugie, polskie sądy w ogóle nie uwzględniły statusu osoby udzielającej wywiadu dziennikarzowi – tj. tego, że był on wówczas czynnym politykiem, posłem na Sejm RP. Bez wątplenia zatem, był on osobą publiczną, od której oczekuje się, aby była przygotowana na to, że jej działalność będzie przedmiotem szczególnego zainteresowania opinii publicznej. *„Już sam brak rozróżnienia w podejściu do osób publicznych i prywatnych w tego typu sprawie w praktyce polskich sądów jest niezgodny z utrwalonym orzecznictwem Trybunału, które konsekwentnie akcentuje, że granice ochrony przed krytyką osób publicznych są znacznie węższe niż w przypadku innych obywateli”* – podkreślił ETPC w uzasadnieniu orzeczenia.

Trybunał skrytykował także obowiązujące w Polsce przepisy prawa prasowego nakładające obowiązek uzyskania autoryzacji oraz przewidujące sankcję karną za brak jego dopełnienia. Trybunał zaznaczył, że przepisy te dają obecnie osobie udzielającej wywiadu łatwe narzędzie do tego, aby zablokować jakąkolwiek publikację wypowiedzi, którą po czasie uznają za

niewygodną, choćby w pełni odzwierciedlała wypowiedziane wcześniej słowa. Obowiązujące przepisy nie wymagają podania uzasadnienia dla odmowy autoryzacji, nie określają także ram czasowych na jej udzielenie, przez co osoby udzielające wywiadu mogą swobodnie odwlekać jego publikację. Zdaniem Trybunału, obowiązek ten może w nieuzasadniony sposób spowalniać obieg informacji i powodować, że zgromadzony przez dziennikarza materiał straci na wartości jako nieaktualny.

Trybunał zwrócił także uwagę na to, że obecna regulacja może zachęcać dziennikarzy do tego, aby unikali bezpośredniego cytowania interlokutorów z obawy przed tym, że zablokują publikację odmową autoryzacji. Paradoksalnie bowiem, przytaczanie cudzych wypowiedzi nie jest objęte takim obowiązkiem, choć w oczywisty sposób zwiększa ryzyko wypaczenia przekazu. Ponadto, ETPC wskazał na inne dostępne w polskim porządku krajowym cywilne środki prawne (np. powództwo o ochronę dóbr osobistych), które z jednej strony, nie są tak dotkliwe jak postępowanie karne (dopuszczalne przez Trybunał jedynie w skrajnych przypadkach nadużycia wolności słowa, np. mowy nienawiści), a jednocześnie środki te w wystarczający sposób chronią interesy osób udzielających wywiadów dziennikarzom, którzy naruszyli zasady rzetelności zawodowej.

4. Działania podjęte przez władze krajowe

Dnia 12 grudnia 2017 r. weszła w życie nowelizacja ustawy Prawo prasowe (Dz. U. z 1984, poz. 5, nr 24). Nowelizacja wprowadziła w art. 14a ustawowe terminy na udzielenie autoryzacji (24 godziny w przypadku dzienników i 3 dni w przypadku czasopism). W przypadku braku reakcji osoby udzielającej wypowiedzi we wskazanych terminach, uznaje się, że osoba ta wyraziła zgodę na publikację wypowiedzi w formie przedstawionej przez dziennikarza.

Ponadto brak uzyskania autoryzacji w odniesieniu do bezpośrednio cytowanej wypowiedzi został zakwalifikowany jako wykroczenie zagrożone karą grzywny. Przed nowelizacją brak autoryzacji stanowił przestępstwo, za które groziła kara pozbawienia wolności do roku.

W raporcie końcowym (*action report*) rządu do Komitetu Ministrów z dnia 27 marca 2018 r., rząd wnosił o zamknięcie postępowania w sprawie w związku z pełnym wykonaniem wyroku.

5. Rekomendacje HFPC

Zmiany w Prawie prasowym były niezbędne w celu prawidłowego wykonania wyroku ETPC. W opinii HFPC zaproponowana regulacja nie rozwiązuje jednak kluczowego problemu, tj. nie eliminuje możliwości poniesienia odpowiedzialności prawnej przez dziennikarza nawet w przypadku, gdy co prawda nie uzyskał on autoryzacji wypowiedzi, ale opublikował ją z zachowaniem rzetelności, w kształcie odpowiadającym rzeczywistym słowom swojego rozmówcy, bez żadnych manipulacji czy przekłamań. Ponadto wprowadzenie terminów na udzielenie autoryzacji nie chroni dziennikarzy przed sytuacją, w której rozmówca wprost odmówi jej dokonania. W konsekwencji proponowana regulacja może w dalszym ciągu być

wykorzystywana jako narzędzie blokowania publikacji wypowiedzi, które rozmówca *post factum* uzna za niewygodne.

Odpowiedzialność wykroczeniowa także budzi wątpliwości pod kątem zgodności z zasadą proporcjonalności sankcji, która wciąż miałaby charakter represyjny. W ocenie HFPC lepszym rozwiązaniem byłaby odpowiedzialność cywilna. W tym celu nie jest jednak konieczna odrębna regulacja instytucji autoryzacji. Wystarczające wydaje się utrzymanie jej jako wymogu wynikającego z obowiązku zachowania szczególnej staranności i rzetelności przy zbieraniu i wykorzystywaniu materiałów prasowych, do których dziennikarze są zobowiązani na mocy art. 12 ust. 1 Prawa prasowego. Dochowanie odpowiedniej staranności podlegałoby wówczas kontroli sądu w ramach procesu o ochronę dóbr osobistych, a dodatkowo osoba udzielająca informacji miałaby możliwość dochodzenia ochrony swoich interesów poprzez zwrócenie się do redakcji z wnioskiem o opublikowanie sprostowania.

W konsekwencji regulacja autoryzacji w dalszym ciągu może prowadzić do tego, że dziennikarze będą stosować autocenzurę przy prowadzeniu wywiadów, unikać zadawania niewygodnych, dociekliwych pytań czy poruszania wrażliwych tematów w obawie przed utrudnieniami ze strony rozmówcy na etapie autoryzowania wypowiedzi. Tym samym proponowane przepisy dotyczące autoryzacji wciąż mogą wywierać tzw. „efekt mrożący” (*chilling effect*) na realizację podstawowych obowiązków i praw dziennikarskich.

Jednakże, w opinii HFPC zaproponowana regulacja nie rozwiązuje kluczowego problemu, tj. nie eliminuje możliwości podniesienia odpowiedzialności prawnej przez dziennikarza nawet w przypadku, gdy co prawda nie uzyskał on autoryzacji wypowiedzi, ale opublikował ją z zachowaniem rzetelności, w kształcie odpowiadającym rzeczywistym słowom swojego rozmówcy, bez żadnych manipulacji czy przekrętań.

**HR HELSIŃSKA FUNDACJA
PRAW CZŁOWIEKA**

@hfhrpl

@hfhrpl

@TheHFHR

Helsińska Fundacja
Praw Człowieka
ul. Zgoda 11
00-018 Warszawa

tel.: (22) 556-44-40
fax: (22) 556-44-50
hfhr@hfhr.pl
www.hfhr.pl